

**Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільного права**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для практичних занять та самостійної роботи з обов'язкової
навчальної дисципліни «Приватне право: сучасні доктрини в судовій та
правозастосовній практиці» для здобувачів вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
(денна, заочна та дистанційна форми навчання)

Харків
2023 р.

Навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи з обов'язкової навчальної дисципліни «Приватне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці» (денна та заочна форми навчання) для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого / уклад. : В. І. Борисова, А. Г. Донець, Т. В. Дуденко та ін. – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 2023. – 73 с.

Укладачі: В. І. Борисова
А. Г. Донець
Т. В. Дуденко;
К.Ю. Іванова
Б. П. Карнаух
І. М. Малиновська;
І. В. Спасибо-Фатєєва;
Р. І. Таш'ян;
Г. О. Уразова;
Ю. Є. Ходико.

ЗМІСТ

Вступ	с. 4 - 11
Програма навчальної дисципліни.....	с.11 - 14
Навчально-методичне та інформаційне забезпечення.....	с. 14 – 18
Завдання для практичних занять та самостійної роботи.....	с. 19 - 66
Перелік тем з підготовки рефератів	с .67 - 68
Програмні питання до здачі іспиту	с. 69- 72

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Приватне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» (денна та заочна форма навчання) є обов'язковою.

Викладання цієї дисципліни передбачає розкриття сутності доктрини у приватному праві, її базових категорій та проблемних аспектів правозастосування. Характеризується значення доктрин в судовій діяльності, а також розкривається сутність окремих приватно-правових доктрин як системи уявлень і цінностей, що впливає на свідомість і волю всіх суб'єктів правової діяльності. Завдяки правовій доктрині заповнюються прогалини в чинному праві та усуваються суперечності між правовими нормами.

У межах даного курсу вивчаються поняття і призначення доктрини приватного права як феномену, що максимально ефективно поєднує наукові розробки з практикою створення і застосування права.

Форми навчальної роботи включають: лекції, практичні заняття, колоквиуми, консультації; індивідуальні навчально-дослідні завдання; самостійну роботу студентів.

Самостійна робота студентів

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Під час самостійної роботи студент має самостійно опрацювати конспекти лекцій, рекомендовану літературу, нормативні акти, національну і, по можливості, зарубіжну судову практику до тем, що виносяться на практичні заняття. Таким чином, формами самостійної роботи є: доопрацювання матеріалів лекцій; робота в інформаційних мережах, базах даних і реєстрах; підготовка наукових повідомлень за вузькоспеціальною проблематикою; публікація наукових статей, тез, підготовлених під керівництвом викладача, розробка схем, таблиць з тем навчальної

дисципліни та їх презентація; узагальнення судової практики; робота над кейс-брифами та синопсисами дискусій з тієї чи іншої проблеми.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – формування глибоких знань щодо використання сучасних доктрин приватного права в судовій та правозастосовній практиці, активізація аналітичної діяльності студентів, їх науково-дослідницької роботи, а також практичних навичок діяльності правника.

Завдання:

- формування системи теоретичних знань щодо сутності правової доктрини як інструменту розвитку й удосконалення приватного права; розуміння того, що доктринальне забезпечення – складова механізму функціонування права та його системи, а призначення доктрини приватного права - максимально ефективно поєднувати наукові розробки з практикою створення і застосування права;

- поглиблення теоретичних знань щодо розуміння прогалин та колізій у правовому регулюванні приватних відносин та способів їх подолання;

- розвиток навичок і умінь застосування доктрини приватного права як засобу захисту фундаментальних прав людини;

- прогнозування напрямів розвитку доктрини приватного права з урахуванням світових тенденцій та сучасних викликів часу;

- набуття й розвиток загальних і предметних компетентностей сформованих під час вивчення теоретичних засад приватного права і визначення його місця в системі національного права;

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «передбачає проведення поточного й підсумкового контролю та здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань студентів має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу і включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на *практичних заняттях* із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, вирішення практичних завдань або задач, захист есе або реферату за ініціативи студента. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирьохбальною шкалою (0, 1, 2, 3);

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться *наприкінці модулів у формі колоквіумів*. Максимальна кількість балів за колоквіум – 3 бали;

Впродовж семестру студенти виконують завдання для *самостійної роботи* (підготовка презентацій, есе, рефератів тощо). Максимальна кількість балів за самостійну знань студентів із навчальної дисципліни є *іспит*, що оцінюється за шкалою від 0 до 60 балів. Іспит складається в усній формі за білетами до іспиту.

Оцінювання знань студентів заочної форми навчання здійснюється на основі підсумкового контролю знань. Підсумковою формою контролю знань студентів є іспит, який має на меті перевірку рівня засвоєння теоретичних знань, вміння їх застосування при вирішенні конкретних практичних завдань.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Поточний контроль						Підсумкова оцінка знань (іспит)
Модуль № 1		Модуль № 2		Модуль № 3		max 60
п/з	Колоквіум	п/з	Колоквіум	п/з	Колоквіум	
max 3	max 3	max 21	max 3	max 3	max 3	

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання,	5	

	лише з незначною кількістю помилок		90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	20 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 19

Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи

4.1. Для здобувачів вищої освіти денної та дистанційної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно розкладу)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
				Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
		Модуль 1. Правова доктрина: загальні положення				
1		Тема 1. Сутність правової доктрини, етапи її формування і розвитку		2	2	
2		Тема 2. Рецепція правових інститутів - основа формування сучасного цивільного права.		2	2	

		<i>Разом</i>	33	4	4	25
		Модуль 2. Сучасна доктрина цивільного права як методологічна основа розвитку цивільного законодавства і правозастосування				
3		Тема 1. Доктринальні уявлення про предмет, метод, функції, принципи і джерела цивільного права.		2	2	
4		Тема 2. Доктринальні підходи до визначення суб'єктів цивільного права.		2	2	
5		Тема 3. Вчення про об'єкти цивільного права		2	2	
6		Тема 4. Доктринальні підходи до характеристики речового права		2	2	
7		Тема 5. Доктринальні підходи до характеристики права інтелектуальної власності.		2	2	
		Тема 6 Вчення про правочини і цивільно-правовий договір		2	2	
8		Тема 7. Недоговірні зобов'язання та їх система в умовах рекодифікації Цивільного кодексу України		2	2	

9		Тема 8. Розвиток доктрини про цивільно-правову відповідальність		2	2	
		<i>Разом</i>	99	16	16	67
		Модуль 3. Сучасна доктрина сімейного права				
10		Тема 1 Цивілістичні концепції сутності шлюбу		2	2	
11		Тема 2 Сучасні сімейно-правові тенденції врегулювання відносин між батьками і дітьми		2	2	
		<i>Разом</i>	33	4	4	25
		Усього годин / кредитів ECTS	165/5,5	24	24	132

Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно розкладу)	Тема навчальної дисципліни	Обсяг у годинах			
			даочна форма			
			Усього	У тому числі		
Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота				
		Модуль 1. Правова доктрина: загальні положення				
1.		Тема 1. Сутність правової доктрини, етапи її формування і розвитку		2	0	14
2.		Тема 2. Рецепція правових інститутів - основа формування сучасного цивільного права		2	2	14

		Разом	34	4	2	28
Модуль 2. Сучасна доктрина цивільного права як методологічна основа розвитку цивільного законодавства і правозастосування						
3.		Тема 1 Доктринальні уявлення про предмет, метод, функції, принципи і джерела цивільного права.		0	0	14
4.		Тема 2. Доктринальні підходи до визначення суб'єктів цивільного права.		0	0	14
5-		Тема 3. Доктринальні підходи до визначення об'єктів цивільного права.				14
6.		Тема 4. Доктринальні підходи до характеристики речового права.		2	2	14
7.		Тема 5: Доктринальні підходи до характеристики права інтелектуальної власності.		2	2	12
8.		Тема 6. Доктринальні підходи до вчення про правочини і про договір				14
9.		Тема 7 Недоговірні зобов'язання та їх система в умовах рекодифікації Цивільного кодексу України		0	0	14
10.		Тема 8 Доктринальні підходи до характеристики цивільно-правової відповідальності		0	0	14
.		Разом	118	4	4	110

Модуль 3. Сучасна доктрина сімейного права						
11.		Тема 1. Цивілістичні концепції сутності шлюбу Договори в сімейному праві				14
12.		Тема 2. Сучасні сімейно-правові тенденції врегулювання відносин між батьками і дітьми				14
		Разом	28			28
		Усього годин / кредитів ECTS	180/6	8	6	166

ВИТЯГ З ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРИВАТНЕ ПРАВО: СУЧАСНІ ДОКТРИНИ В СУДОВІЙ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ»

Модуль 1. Правова доктрина: загальні положення

Сутність правової доктрини, етапи її формування і розвитку. Доктрина як джерело права в період дії римського права. Вплив правової доктрини на процес застосування правових норм у ранньофеодальний період. Втрата правовою доктриною позицій джерела права при формуванні романо-германської правової системи. Нормативно-правовий акт – основне джерело права в умовах кодифікації приватного права в ХІХ столітті. Судовий прецедент як основне джерело права в англо-американській правовій системі.

Рецепція правових інститутів - основа формування сучасного цивільного права.

Модуль 2. Сучасна доктрина цивільного права як методологічна основа розвитку цивільного законодавства і правозастосування.

Доктринальні підходи до визначення предмета цивільного права та його ролі в розмежуванні галузей права. Особливості методу цивільно-правового регулювання. Традиційні та сучасні погляди на функції цивільного права. Проблеми визначення принципів цивільного права. Доктринальні підходи до визначення джерел цивільного права. Типові ознаки джерел цивільного права. Міжнародні договори як джерела цивільного права. Звичай

як джерела цивільного права. Правове значення судової практики та роз'яснень вищих судових інстанцій. Рішення Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України. Аналогія закону і аналогія права. Вчення про тлумачення норм права: доктрина «добудови» права. Об'єктивація правової доктрини як джерела права.

Доктринальні підходи до визначення суб'єктів цивільного права. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин. Сутність юридичної особи. Розвиток вчення про юридичну особу в доктрині цивільного права. Поділ юридичних осіб на юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права. Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки. Організаційно-правові форми юридичної особи приватного права. Участь юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах.

Доктринальні підходи до визначення об'єктів цивільного права. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. Особисті немайнові права.

Вчення про правочини. Поняття та ознаки правочину Види правочину. Умови дійсності правочину. Електронні правочини та електронна комерція. Укладення договорів за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем та з використанням електронного підпису. Недійсні правочини, їх юридична природа та види. Фраудаторні правочини.

Доктринальні підходи до характеристики речового права. Загальна характеристика речового права та права власності. Набуття та припинення права власності. Речові права на чуже майно. Інші речові права.

Доктринальні підходи до характеристики права інтелектуальної власності. Сутність, значення та види доктрин в праві інтелектуальної власності. Доктрина виключності майнових прав. Доктрина добросовісного (чесного) використання (fairuse - у США; у окремих країнах англосаксонської системи права – fairdealing) - доктрина вільного використання захищених авторським правом матеріалів при дотриманні певних умов. Доктрина еквівалентності. Доктрина sui generis. Доктрина copyright clearance.

Доктрина *de minimis non curat lex* (закон не опікується дрібницями) як підстава для звільнення від відповідальності. Доктрина *spin-off*. Доктрина *workmade for hire*.

Вчення про договір як регулятор цивільних відносин. Класифікація договорів. Smart контракти. Зміст договору і тлумачення договору. Недійсність договорів. Проблематика неукладених договорів. Підстави, порядок та правові наслідки зміни або розірвання договору. Одностороння відмова від договору. Загальні засади захисту прав та інтересів сторони договору та інших осіб. Принципи *contra proferentem* та *venire contra factum proprium* (естопель).

Вчення про недоговірні зобов'язання. Недоговірні зобов'язання та їх система в умовах рекодифікації Цивільного кодексу України. Зобов'язання з відшкодування шкоди. Кондикційні зобов'язання.

Вчення про цивільно-правову відповідальність. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності. Економічний аналіз цивільно-правової відповідальності: відповідальність як механізм перерозподілу втрат. Види цивільно-правової відповідальності. Проблема розмежування деліктної і договірної відповідальності. Умови цивільно-правової відповідальності: загальна формула і розподіл тягаря доказування. Умови цивільно-правової відповідальності: окремі елементи: а) поняття правоправності у цивільному праві і концепція генерального делікту; б) поняття шкоди та її види: майнова і немайнова (моральна) шкода; в) причинний зв'язок: тест “якби не» (*conditio sine qua non*) і складні випадки, до яких тест не придатний; г) вина у цивільному праві і стандарт розсудливої особи. Доктрина персональної відповідальності.

Модуль 3. Сучасна доктрина сімейного права.

Сучасна доктрина Сімейного права як самостійної галузі приватного права. Сімейно-правові презумпції. Юридичні факти в сімейному праві. Цивілістичні концепції сутності шлюбу. Договори в сімейно-правовій сфері.

Сучасні сімейно-правові тенденції врегулювання відносин між батьками і дітьми.

**Навчально-методичне та інформаційне забезпечення
навчальної дисципліни
Нормативно-правові акти**

1. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення – 11.11.2021).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення – 11.11.2021).
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення – 11.11.2021).
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення – 11.11.2021).
5. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення – 11.11.2021).
6. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення – 11.11.2021).
7. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення – 11.11.2021).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 1950). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/conv#Text (дата звернення – 11.11.2021).
9. Принципы международных коммерческих договоров УНИДРУА 2016. URL: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2016-Russian-bl.pdf> (дата звернення – 11.11.2021).
10. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення – 11.11.2021).
11. Principles Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) / Ed. by Christian von Bar and Eric Clive. Vol. I –VI. Munich, 2009.
12. Модельные правила европейского частного права [пер. с англ.] / науч. ред. Н. Ю. Рассказова. Москва : Статут, 2013. 989 с.

13. Principles of European Contract Law ('Lando Commission'). Parts I and II revised 1998, Part III 2002. URL: <https://www.lawanalytics.top/pages/pecl/> (дата звернення – 11.11.2021).

14. Principles of European Tort Law. URL: <http://www.egtl.org/docs/PETLRussian.pdf> (дата звернення – 11.11.2021).

15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року N 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення – 11.11.2021).

Література

Основна література

1. Доктрина європейського права. *Право України*. 2019. № 6.
2. Доктрина міжнародного приватного права. *Право України*. 2020. № 6.
3. Доктрина природного права. *Право України*. 2021. № 1.
4. Загальна теорія права: підручник / О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
5. Інститут права власності в юридичній доктрині України *Право України*. 2021. № 5.
6. Кодифікація приватного (цивільного) права України / За ред. проф. А. Довгерта. – К.: Український центр правничих студій. 2000. – 336 с.
7. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
8. Максимов С. І. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід. *Право України*. 2013. № 9. С. 34–54.
9. Національна доктрина приватного права: основні методологічні засади. *Право України*. 2019. № 1.
10. Національна доктрина приватного права: система приватного права, розвиток основних інститутів. *Право України*. 2019. № 2.
11. Національна доктрина порівняльного правознавства. *Право України*. 2019. № 3.
12. Національна доктрина господарського права. *Право України*. 2019. № 8.
13. Національна доктрина корпоративного права. *Право України*. 2021. № 6.
14. Національна доктрина страхового права. *Право України*. 2021. № 7.
15. Правова доктрина України. Т. 3. Доктрина приватного права України / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. 760 с.
16. Погребняк С. П. Правові позиції Верховного Суду у контексті верховенства права і конституціоналізму. Київ: Ваіте, 2020. 240 с.
17. Юридична доктрина України як концептуальна політико-правова основа реформування суспільства держави. *Право України*. 2021. № 2.

18. Боднар Т.В. Розвиток сімейно-правової доктрини. *Правова доктрина України: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України; редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.) та ін. Т. 3: Доктрина приватного права України / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. С. 488-501.*

19. Борщевський І. В. Теоретико-правові аспекти застосування юридичної доктрини як допоміжного джерела права України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 7–10.*

20. Губанов О. О. Правова доктрина як джерело права в межах романо-германської системи, англо-саксонської та релігійно-традиційної правової сім'ї: порівняльна характеристика. *Право і суспільство. 2015. № 6. С. 9–11.*

21. Давидова І. В. Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві: теорія і практика : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 368 с.

22. Євграфова Є. П. Доктрини та концепції у правовій системі України: форми і сфери застосування. *Право України. 2010. № 5. С. 77–84.*

23. Кодифікація приватного (цивільного) права України. / за ред. проф. А. Довгерта. Київ : Український центр правничих студій, 2000. 336 с.

24. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України : монографія. Київ: Алерта, 2016. 226 с.

25. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. Т.1 Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2008. 728 с.

26. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу : монографія / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Одеса : Ввидавничий дім «Гельветика», 2021. 690 с.

27. Труба В. І. Класифікація сімейних правовідносин : монографія. Одеса : Фенікс, 2020. 360 с.

28. Харитонов Є. О. Приватне право як концепт: пошук парадигми : монографія. Одеса : Фенікс, 2014. 804 с.

29. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікація цивільного законодавства в Україні: рефлексія фронтиру : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.

Додаткова література

30. Авторське право і суміжні права в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / за ред. Н. М. Мироненко. Київ : Інтерсервіс, 2019. 204 с.

31. Борисова В. І. Інститут юридичної особи. *Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу : монографія / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 452–478.*

32. Борисова В.І. Теоретико-методологические положения учения о юридических лицах. *Методология исследования проблем цивилистики: сб. ст., посвящ. памяти проф. А.А. Пушкина /под ред. Ю.М. Жорнокуя и С.А. Слипченко.* – Харьков : Право, 2017 . – С.74-91. – 452 с.

33. Капінос М. М., Лерантович Е. Т., Солощук М. М. Інтелектуальна власність : підручник. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 396 с.

34. Капіца Ю. М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку. *European Union Intellectual Property Law: Formations, Institutes, Directions of Development* : монографія. Київ : Академперіодика, 2017. 663 с.

35. Красицька Л. В. Правове значення судової практики та роз'яснень вищих судових інстанцій. Рішення Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України. *Сучасні проблеми цивільного права та процесу* : навчальний посібник / за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017, С. 74–78.

36. Майданик Р. А. Речове право : підручник. Київ : Алерта, 2019. 1102 с.

37. Музика Л. А. Концепція цивільно-правової політики України : монографія. Київ: Паливода А. В., 2020. 504 с.

38. Пленюк М. Д. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин в механізмі правового регулювання : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. І. Бурчака НАПрН України, 2016. 356 с.

39. Семеніхін І. Проблемні аспекти реалізації правової доктрини у правозастосовчій практиці. *Вісник Академії правових наук України.* 2010. № 3(62). С. 303–311.

40. Слипченко С. А. Метод альтернатив в розвитку учения о личных неимущественных правах. *Методология исследования проблем цивилистики* : сборник ст., посвящ. памяти проф. А. А. Пушкина / под ред. Ю. М. Жорнокуя и С. А. Слипченко. Харьков : Право, 2017. С. 92–113.

41. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навчальний посібник / за ред. Ю. М. Жорнокуя і Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

Інтернет-ресурси

База даних законодавства ЄС – <http://europa.eu.int/eur-lex>
Єдиний державний реєстр судових рішень – <https://reyestr.court.gov.ua/Page/>

Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – <http://portal.rada.gov.ua>

Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України – <http://kmu.gov.ua>

Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України – <http://ccu.gov.ua>

Офіційний веб-сайт Президента України – <http://president.gov.ua>

Офіційний сайт Верховного Суду – <https://supreme.court.gov.ua/>

Проект ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції» <http://www.justicereformukraine.eu/uk/>

Сайт Європейського Суду з прав людини –

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

Судова влада України – <http://www.court.gov.ua> –

Суд на долоні – <https://conp.com.ua/>

Центр дослідження судової практики –

<https://www.facebook.com/cdoslidzenna/> -

Юридичний інтернет-ресурс «Протокол» – [http](http://protocol.ua/ru/interesnie_sudebnie_resheniya/)

[/protocol.ua/ru/interesnie_sudebnie_resheniya/](http://protocol.ua/ru/interesnie_sudebnie_resheniya/)

HUDOC. European Court of Human Rights – <https://hudoc.echr.coe.int/> -

Опендатабот. Сторінка пошуку судових рішень –

<https://court.opendatabot.ua/#/>

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс
кафедри цивільного права № 1. URL:

<https://library.nlu.edu.ua/senmk/itemlist/category/102-kafedra-czivilnogo-prava-1.html>

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МОДУЛЬ 1. ПРАВОВА ДОКТРИНА: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Тема 1. Сутність правової доктрини, етапи її формування і розвитку (колоквіум)

Питання для обговорення

1. Приватно-правова доктрина: поняття та сфери застосування.
2. Доктрина як джерело права в період дії римського права.
3. Вплив правової доктрини на процес застосування правових норм у ранньофеодальний період.
4. Втрата правовою доктриною позицій джерела права при формуванні романо-германської правової системи.
4. Нормативно-правовий акт – основне джерело права в умовах кодифікації приватного права в ХІХ столітті.
5. Судовий прецедент як основне джерело права в англо-американській правовій системі.
6. Правова доктрина як особливе правове явище, що характеризується властивими тільки їй ознаками - мовою викладу правових ідей і конструкцій, специфічними способами формулювання положень (аксіоми, принципи, презумпції, дефініції і т.п.), а також формою їх вираження цих положень.

Теми для рефератів :

1. Етапи розвитку доктрини приватного права: доктрина як джерело права в період дії римського права та у ранньофеодальний період.
4. Формування романо-германської правової системи права і втрата правовою доктриною позицій джерела права.
5. Нормативно-правовий акт – основне джерело права в умовах кодифікації приватного права в ХІХ столітті.
6. Судовий прецедент як основне джерело права в англо-американській правовій системі.
7. Правова природа доктрини права в контексті модернізаційних процесів, властивих сучасній правовій системі України. \

Література:

1. Доктрина європейського права. *Право України*. 2019. № 6.
2. Доктрина міжнародного приватного права. *Право України*. 2020. № 3.
3. Доктрина природного права. *Право України*. 2021. № 1.
4. Зозуля А. А. Доктрина в современном праве: дис. . канд. юрид. наук. СПб., 2006. <https://www.dissercat.com/content/doktrina-v-sovremennom-prave>
5. Пузиков Р.В. Юридическая доктрина в сфере правового регулирования: проблемы теории и практики.

<https://www.dissercat.com/content/yuridicheskaya-doktrina-v-sfere-pravovogo-regulirovaniya-problemy-teorii-i-praktiki>

6. Румянцев М.Б. Роль судебного прецедента, доктрины и законодательства в формировании критериев оценки деятельности в качестве «повышенной опасной» в США: история и современность // Адвокат. 2013. №11. С. 46–54.

7. Чернега В.М. Розвиток доктрини сімейного права та її вплив на законодавця і суб'єктів правозастосування // Часопис Київського університету права. 2020, №4, с.245-250.

Тема 2. Рецепція правових інститутів - основа формування сучасного цивільного права. (колоквіум)

Питання для обговорення:

1. Правова природа доктрини права в контексті модернізаційних процесів, властивих сучасній правовій системі України. \

2. Вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

3. Вплив Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

4. Доктрина приватного права як спосіб обґрунтування вимог і заперечень сторін у судовому процесі.

5. Застосування доктрини приватного права як засіб захисту фундаментальних прав людини на прикладі матеріалів судової практики.

6. Використання сучасних правових доктрин та принципів верховенства права у правотворчості та в процесі застосування правових норм.

Теми для рефератів:

1. Доктрина приватного права як інструмент розвитку й удосконалення приватного права і його системи.

2. Правова природа доктрини права в контексті модернізаційних процесів, властивих сучасній правовій системі України.

3. Вплив правової доктрини на процес правозастосування.

Наукова література (Див. : Навчально-методичного та інформаційне забезпечення вивчення цієї дисципліни)

МОДУЛЬ 2. СУЧАСНА ДОКТРИНА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАВОЗАСТОСУВАНН

Тема 1. Доктринальні уявлення про предмет, метод, функції, принципи і джерела цивільного права (колоквіум) (колоквіум)

Питання для обговорення:

1. Доктринальні підходи до визначення предмета цивільного права та його ролі в розмежуванні галузей права.
2. Доктринальні уявлення про метод цивільного права.
3. Традиційні та сучасні погляди на функції цивільного права.
4. Проблеми визначення принципів цивільного права.
5. Доктринальні підходи до визначення джерел цивільного права.
6. Правове значення судової практики та правових позицій вищих судових інстанцій в системі джерел цивільного права.
7. Рішення Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України.
8. Вчення про тлумачення норм права: доктрина «добудови» права.

Наукова література

1. Доктрина європейського права. *Право України*. 2019. № 6.
2. Доктрина міжнародного приватного права. *Право України*. 2020. №
3. Доктрина природного права. *Право України*. 2021. № 1.
4. Борисова В.І. Цивільне право як галузь приватного права.: Спогади про Людину, Вчителя, Цивіліста – епохи (до 80-річчя від Дня народження академіка Ярослави Миколаївни Шевченко:) за заг. ред. Р.О. Стефанчука. К.: АртЕк, 2017. 389 с., С.21 – 37.
5. Борисова В.І.: Проблематика цивільного права України. Джерела цивільного права. Цивільне право як наука. (тема 1 (§ 3) Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навчальний посібник / за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької Навчальний посібник. Харків: Право. 2017р.
6. Borysova - Ukrainian Legal Doctrin III Prinate Law Doctrin of Ukraine. London:Weldy, Simmonds Hill Publishing, (Доктрина приватного права України, т. 3 - переклад на англ. мову) – Chapters - Kharkiv School of Civil (Private) Law – 64-76 pages; Doctrine of the Subjects of Civil Rights in the Doctrine: Natural Person - Subject of Civil Rights; Individual entrepreneur; Legal entities as subjects of civil rights; State of Ukraine, Autonomous Republic of Crimea, territorial communities - participants of civil relations – 137-195 pages

Тема 2. Вчення про юридичні особи (практичне заняття)

Питання для обговорення

1. Юридичні особи приватного і публічного права. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
2. Види господарських товариств. Порядок створення, установчі документи.
3. Види кооперативів.
4. Види непідприємницьких товариств.
5. Органи юридичної особи. Корпоративне управління.
6. Акції та частки в статутному капіталі господарських товариств. Права, що ними надаються (корпоративні права). Набуття прав на них.
7. Захист корпоративних прав. Корпоративні спори.

Завдання

1. У жовтні 2015 року Рожко Е. С. звернувся до суду з позовом до Фонду, у якому зазначав, що згідно з пунктом 1.6 договору банківського вкладу (депозиту) від 26 лютого 2015 року № 007-19551-260215 ПАТ «Дельта банк» відкрив йому депозитний рахунок, на який позивач вніс 5 тис. доларів США.

Після закінчення строку розміщення вкладу позивач звернувся до ПАТ «Дельта банк» з вимогою про повернення коштів, однак банк направив йому повідомлення про запровадження тимчасової адміністрації та обмеження проведення виплат по депозиту. Крім того, 23 вересня 2015 року відповідач надіслав повідомлення про визнання нікчемним спірного правочину з підстав, передбачених пунктом 7 частини третьої статті 38 Закону України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон № 4452-VI).

Рожко Е.С. звернувся до районного суду, але у задоволенні позову йому було відмовлено. Рожко звернувся з апеляційною скаргою на рішення суду. Закриваючи провадження у справі, апеляційний суд керувався тим, що спір має публічно-правовий характер, оскільки Фонд є державною спеціалізованою установою, яка виконує функції державного управління у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, а тому підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Який правовий статус Фонду гарантування вкладів? Наведіть аргументи на користь кожної сторони спору.

2. У грудні 2018 року ОСОБА_1 звернувся до господарського суду з позовом до ОСОБА_3 (дружина) та ОСОБА_4 (донька) про визнання недійсним договору дарування частки у статутному

капіталіприватного підприємства, укладеноговідповідачками 13.07.2015 (далі - Договір).

Позовна заява мотивованатим, щоПозивач не уповноважувавдружину на розпорядженняспільнимсумісниммайном - статутнимкапіталомприватного підприємства, яке створено під час перебування з ним у шлюбі на основіїхспільногосумісного майна. На час укладення Договору подружжюналежало 80 % статутного капіталуприватного підприємства (60 % статутного капіталу, щодорівнює 18 000 000 грн - дружині , 20 % статутного капіталу, щодорівнює 6 000 000 грн - позавачеві). Водночас ОСОБА_3 (дружина) без згоди та відома ОСОБА_1 (чоловіка, позивача) подарувала ОСОБА_4 (доньці) частку статутного капіталу ПП у розмірі 40 %, щодорівнює 12 000 000,00 грн.

Який правовий статус приватного підприємства? Як формується його статутний капітал? Які права мають подружжя на частки в статутному капіталі приватного підприємства? Чи вправі учасник приватного підприємства, яким є одне з подружжя, відчужувати свою частку в статутному капіталі?

3. Фермерське господарство «Зернятко» було створено у 2003 р. гр-ном Іваном Сущак. В 2014 р. ним були внесені відомості до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців про зміну складу членів фермерського господарства «Зертко». Ними стали сестра та мати Сущак. У 2018 р. Сущак помер. Відповідно до його заповіту єдиним спадкоємцем була дружина Сущак Марія, відомості про яку як голову Фермерського господарства «Зернятко» були внесені до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Сестра та мати подали позов про скасуваннязапису в ЄДР щодо голови фермерського господарства «Зернятко» Марії Сущак, оскільки вони її не обирали головою. Марія Сущакзаперечувала проти позову, по-перше, тому що обраний неналежний спосіб захисту; по-друге, що відомості про мати і сестру Сущак були видалені з ЄДР за заявою Івана Сущак в 2017 році із перереєстрацією нового статуту Фермерського господарства «Зернятко».

Сестра та мати Сущак змінили позовні вимоги на визнання недійсним їх виключення з Фермерського господарства «Зернятко». У відповіді на доповнення позовної вимоги Марія Сущак зазначила, що сестра і мати Сущак не стали членами Фермерського господарства «Зернятко», оскільки вони не брали трудової участі в ньому.

Розкрити правовий статус фермерського господарства. Порівняти фермерське господарство з господарськими товариствами та кооперативами. Визначити права та обов'язки членів фермерського господарства, порядок їх вступу та виходу/виключення з нього. Проаналізувати аргументи сторін. Як буде вирішено спір?

4. Акціонер ПАТ "ПТМ" звернувся до господарського суду з позовом про визнання рішення Правління ПАТ «ПТМ» недійсним як прийнятого за відсутності кворуму, що є безумовною підставою для визнання його недійсним, а з огляду на відчуження нерухомого майна на неконкурентних та збиткових умовах, по ціні значно нижчій від ринкової, доводив про порушення його прав як акціонера Товариства на отримання прибутку від діяльності Товариства.

Як приймаються рішення правлінням акціонерного товариства? Як впливає порушення прийняття рішення правлінням на укладені від імені товариства договори? Чи є підстави для задоволення позову акціонера?

5. Директор ТОВ «Філін» уклав договір щодо продажу будівлі та обладнання, що в ній розташоване. Покупець розрахувався за придбане майно і розпочав ремонт будівлі. Дізнавшись про це, учасник ТОВ «Філін» Мусієнко звернувся до суду з позовом про визнання договору про відчуження майна товариства недійсним, оскільки директор ТОВ «Філін» діяв з перевищенням повноважень. Ним доводилося, що такі договори мали укладатися за рішенням загальних зборів.

Директор ТОВ «Філін» заперечував проти задоволення позову, мотивуючи тим, що, по-перше, рішення про укладення договору треба було приймати терміново, оскільки пропозиція для ТОВ була вигідна; по-друге, укладення цього договору було фактично схвалено загальними зборами, якими затверджено діяльність директора за минулий рік; по-третє, укладення спірного договору не порушує прав Мусієнка.

Проаналізуйте доводи сторін. Який порядок вчинення ТОВ значних правочинів? Які наслідки неприйняття рішень загальними зборами на вчинення значного правочину?

Література:

1. Цивільний кодекс України
2. Закон України «Про акціонерні товариства»
3. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»
4. Господарський кодекс України
5. Закон України «Про фермерське господарство»
6. Закон України «Про кооперацію»

Судова практика:

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05 червня 2018 року Справа № 598/1470/15-05 червня 2018 року
2. Постанова Великої Плати Верховного Суду від 05 червня 2018 р Справа № 297/654/16-ц
3. Постанова Великої Плати Верховного Суду від 29 червня 2021 року Справа № 916/2813/18 // <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду 28 лютого 2018 року справа № 910/2822/16 // <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72550812>

Наукова і фахова література:

1. Бориисова В.И. Теории сущности юридического лица //Очерки права компаний : сборка статей / И.В. Спасибо-Фатеева, Н.Ю. Филатова и др.; отв. ред. Спасибо-Фатеева. – Харьков : ЧП «ЭКУС», Сообщество «Цивилистическая платформа», 2019, – 408 с.30=48.
2. Корпоративне право крізь призму судової практики : моногр. за ред. проф. І.В. . Спасибо-Фатеевої Харків :ЕКУС, 2021, 512 с.
3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1 За заг. ред. проф. І.В. Спасибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2020. 928 с.
4. Цивільне право (частина загальна). Курс лекцій : навч. посіб. / за ред.І. Спасибо-Фатеевої. – Харків : ЕКУС, 2021. – 448 с.
5. Корпоративні спори : правові позиції Верховного Суду та коментарі науковців. За заг. рел. І.В. Спасибо-Фатеевої, - Харків : ЕКУС, 2019, 288 с.
6. Корпоративні спори: Аналіз судової практики.За заг. рел. І.В. Спасибо-Фатеевої, - Харків :Право, 2018, 288 с.

Тема 3. Об'єкти цивільних прав (практичне заняття)

Питання для обговорення

1. Доктринальне розуміння об'єкта цивільних прав. Моністичний та плюралістичний підходи до розуміння об'єкта цивільних прав. Теорія об'єкта-блага.
2. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав.
3. Річ як об'єкт цивільних прав. Концепція нерухомих речей. Проблемні питання правового режиму об'єкта незавершеного будівництва.
4. Майнові права як об'єкт цивільних прав. Доктринальне обґрунтування оборотоzdатності майнових прав.
5. Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних прав. Проблема їх розмежування.

Завдання

1. Нестеренко вирішив продати своєму знайомому Давиденку складське приміщення, яке знаходилося на орендованій земельній ділянці, що перебувала у комунальній власності, за 15000000 млн. грн. Враховуючи вимоги ст. 657 ЦК України, що договори купівлі-продажу нерухомого майна підлягають укладенню в письмовій нотаріально посвідченій формі Нестеренко та Давиденко звернулися до приватного нотаріуса м. Харкова

Кондратьєвої з проханням посвідчити такий договір. Нотаріус, перевіrivши документи, відмовила в нотаріальному посвідченні зазначеного договору купівлі-продажу, на тій підставі, що ч. 1 ст. 181 ЦК України передбачає нерозривний фізичний зв'язок об'єкта нерухомості (будівлі, споруди) з земельною ділянкою, а тому може відчужуватися лише разом із земельною ділянкою. Так як земельна ділянка, на якій знаходиться складське приміщення, є власністю територіальної громади і перебуває у Нестеренка в користуванні за договором оренди, продаж лише одного складського приміщення без земельної ділянки є незаконним.

Проаналізувавши концепцію нерухомих речей, яка закладена в чинному ЦК України, визначте її сутність і особливості? Яке значення для цивільно-правового обороту має принцип «єдиної юридичної долі земельної ділянки та об'єкта нерухомості, що на ній знаходиться»? Чи правомірні дії нотаріуса Кондратьєвої? Як необхідно вирішити спір?

2. Прокопенко в жовтні 2018 році уклав з ТОВ «Елітне житло для Харків'ян» - замовник, договір інвестиційного будівництва житла, за яким останній повинен був після закінчення будівництва (4 квартал 2020 року) житлового комплексу «Райський куточок» передати Прокопенку 2 кімнатну квартиру у власність, а останній повинен був сплатити замовнику 1700000 (1 млн. 700 тис. грн.) вартості квартири до 1 липня 2019 року. Прокопенко до визначеної дати сплатив всю суму вартості квартири.

Проте, вже восени 2020 року замовник фактичне будівництво об'єкта зупинив, пояснивши це тим, що у нього скрутне матеріальне становище і немає коштів для закінчення будівництва. Прокопенко звернувся до замовника з вимогою розірвати договір та повернути йому всі кошти, які він сплатив, але той відмовив йому на тій підставі, що всі кошти ним були витрачені на погашення кредиту в банку і зараз в нього вільних коштів немає.

Через деякий час Прокопенко прочитав в Інтернеті, що можна через суд визнати право власності за інвесторами на недобудований будинок (квартиру) і з іншими інвесторами звернувся до адвоката за консультацією.

Визначте правовий режим майнових прав інвестора та об'єкта незавершеного будівництва житлового будинку (квартири) за інвестиційним договором будівництва житла. Проаналізуйте можливість визнання права власності на об'єкт незавершеного будівництва (квартиру) за інвестором.

Яку консультацію повинен надати адвокат інвестору Прокопенку?

3. ОСББ «Затишний дім» та ТОВ «Аверс» домовилися укласти договір на виконання робіт щодо сервісного обслуговування котельні будинку, ліфту та внутрішньодомової території будинку. Під час оформлення договору у сторін виникло питання щодо характеристики предмету даного договору.

Що складає предмет майбутнього договору? Визначте правовий режим таких об'єктів цивільних прав як результат робіт та послуга.

Поясніть різницю між результатом робіт та послугою як об'єктами цивільних прав?

Літерата:

Нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Земельний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Закон України «Про архітектурну діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

Судова практика

1. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» від 07.02.2014 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

Наукова література

1. Донець А. Г. Деякі питання визначення поняття послуги // Актуальні проблеми цивільного права : матеріали "круглого столу", присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова, 23 груд. 2010 р. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х. : Право, 2011. - С. 156-159.
2. Донець А. Г. Правові ознаки послуги як об'єкта цивільних прав // Актуальні проблеми приватного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В. П. Маслової, Харків, 27 лют. 2015 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукраїн. громад. орг. "Асоціація цивілістів України". - Харків : Право, 2015. - С. 285-290.
3. Право нерухомості: крізь призму судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасиво-Фатєєвої. – Харків : ЕКУС, 2021. – 344 с.
4. Савченко А. Техніко-правова сутність об'єкта незавершеного будівництва в контексті його просторово-часової визначеності. Мала енциклопедія нотаріуса : Науково-практичний журнал Асоціації приватних нотаріусів Харківської області. 2014. № 6. С. 113-119.
5. Сурженко О. А. Про співвідношення незавершеного будівництва та майнових прав на об'єкт, що зводиться. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслової (Харків, 28 лют. 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін, Асоц. цивілістів України. - Харків : Право, 2020. С. 113-116.
6. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монографія / С.І. Шимон. – К. : Юрінком Інтер, 2014. 664 с.

7. Харьковская цивилистическая школа: объекты гражданских прав : монография / И. В. Спасибо-Фатеева, В. И. Крат, О. П. Печеный и др. ; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. - Харьков : Право, 2015.

8. Ходико Ю. Є. Щодо співвідношення результату робіт та об'єкта цивільного правовідношення. Актуальні проблеми приватного права : матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг. "Асоціація цивілістів України". - Харків : Право, 2019. - С. 242-246.

9. Ходико Ю. Є. Співвідношення об'єкта цивільних правовідносин (прав) та об'єкта цивільно-правового договору. Юридична Україна. 2009. № 3. С. 52-57.

10. Ходико Ю. Є. Категорія «нерухома річ» в цивільному праві. Вісник Господарського судочинства України. 2010. № 3. С. 97-104.

11. Ходико Ю. Є. Об'єкт незавершеного будівництва та особливості його правового режиму. Вісник прокуратури. 2011. № 9. С. 89-95.

12. Ходико Ю. Є. Поняття речі в контексті визначення об'єкта речового правовідношення. Проблеми законності. 2017. № 4. С. 78-85.

13. Ходико Ю. Є. Правовий режим результату робіт та послуг як об'єктів цивільних правовідносин: їх єдність та диференціація. Право і суспільство. 2019. № 3. С. 139-144.

14. Ходико Ю. Є. Щодо розуміння сутності результату робіт та послуг як об'єктів цивільних правовідносин. Право і суспільство. 2019. № 6. С. 122-128.

Тема 4. Вчення про речові права

(практичне заняття)

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика речових прав в сучасному економіко-правовому середовищі. Право власності як суб'єктивне речове право, тягар утримання майна. Економічний аналіз права власності. Суб'єкти права власності – фізичні, юридичні особи, суб'єкти публічного права - зміст їх прав та межі їх здійснення.

2. Концепція володіння. Мирне володіння майном у практиці ЄСПЛ. Володіння – факт чи право? Володіння та утримання чи подвійне володіння? Види володіння. Володіння законне та незаконне (титкульне та безтиткульне). Володіння сумлінне та недобросовісне.

3. Право власності і право управління майном.

4. Довірча власність як вид права власності.

5. Право власності та інші речові права (емфітевзис, суперфіцій, сурвітут) на нерухоме майно – земельні ділянки, житло, єдиний майновий комплекс. Правомірні очікування.

6. Правовий режим спільної власності.

7. Поняття речово-правових засобів захисту права власності. Проблеми зобов'язально-правового захисту речових прав. Позови про присудження та позови про визнання під час захисту речових прав. Віндикаційний позов та його співвідношення з іншими речово-правовими позовами. Реституція за недійсним правочином та віндикаційний позов. Негаторні позови. Позови про визнання права.

Завдання

1. У листопаді 2016 року Банк звернувся до суду з позовом до гр-на Ж., посилаючись на те, що вироком районного суду гр-на Ж. визнано винним у вчиненні злочину та визначено розмір нанесених збитків.

10 листопада 2012 року суд видав виконавчий лист про стягнення з гр-на Ж. на користь Банку боргу в розмірі 500 тис. грн, а 19 листопада 2012 року державна виконавча служба відкрила виконавче провадження.

Однак, 20 грудня 2012 року гр-н Ж. уклав договори дарування зі своїми дітьми, передавши безоплатно у власність обдаровуваним по 1/2 частці будинку і земельної ділянки, що знаходяться за адресою: АДРЕСА_1 .

Позивач просив визнати договори дарування від 20 грудня 2012 року недійсними, а також скасувати державну реєстрацію права власності.

Надайте правову оцінку ситуації. Як буде вирішено спір? Яка мотивація рішення суду?

2. У червні 2017 року Товариство з обмеженою відповідальністю «Троянда» (далі – ТОВ «Троянда», позивач) звернулося до суду з позовом, в якому просило:

- визнати недійсними рішення, прийняті загальними зборами Товариства з обмеженою відповідальністю «Ландиш» (далі - ТОВ «Ландиш», відповідач), відображені в протоколі установчих зборів цього товариства, в частині внесення до статутного капіталу майна, що належить позивачу, загальною вартістю 250 тис. грн.;

- зобов'язати ТОВ «Ландиш» повернути в натурі позивачу незаконно отримане і внесене до статутного капіталу майно, що належить позивачу, загальною вартістю 250 тис. грн.;

- усунути перешкоди з боку ТОВ «Ландиш» у здійсненні права власності позивача в частині користування власним майном у вигляді єдиного майнового комплексу.

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що, на думку позивача:

- Директор ТОВ «Троянда» без погодження з учасниками позивача вніс майно до статутного капіталу ТОВ «Ландиш»;

- протизаконними діями відповідачів - засновників ТОВ «Ландиш» ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 створено перешкоди учасникам позивача в управлінні товариством та реалізації права власності.

Надайте правову оцінку ситуації. Який позов пред'явлено? Які права власника порушено і якими діями? Чи є підстави для задоволення судом позовних вимог?

3. Прокурор звернувся з позовом в інтересах держави, в якому просив:

- визнати неправомірним і скасувати пункт _ рішення_ сільської ради «Про передачу земельної ділянки у власність для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд та видачу державного акта на право власності на земельні ділянки на території с. _АДРЕСА 1» від 10 березня 2008 р.;

- визнати недійсним державний акт серії НОМЕР_1, виданий на ім'я ОСОБА_3, на право приватної власності на земельну ділянку, надану для будівництва й обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд;

- витребувати земельну ділянку з незаконного володіння ОСОБА_3 та зобов'язати її повернути земельну ділянку у власність держави.

Суд виніс рішення про задоволення позовних вимог.

Яку аргументацію слід навести Верховному Суду при вирішенні касаційної скарги?

4. У жовтні 2016 року ТОВ "Функція" звернулося до господарського суду з позовом до ТОВ "Паркан" про визнання права власності на майно.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що 01.10.2016 року позивачем було направлено на адресу відповідача лист в якому зазначено про розірвання укладеного між ними договору оренди майна та про повернення переданого на підставі цього договору майна, проте відповідачем відповіді на зазначений лист не надано, майно не повернуто, що, на думку позивача, є порушенням відповідачем його права власності, яке підлягає захисту на підставі положень ЦК України.

Який спосіб захисту в таких випадках застосовується?

Яке рішення винесе суд?

5. На електронних торгах було відчужене майно, що належало ТОВ «Арго». ТОВ «Арго» (позивач) звернувся до суду з позовом про визнання недійсними електронних торгів, визнання недійсним договору купівлі-продажу зерна, укладеного на цих торгах.

Мотивація позову: Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів не вправі було відчужувати майно позивача, оскільки Апеляційним судом Полтавської області в межах кримінальної справи № покладено обов'язок на Агентство щодо управління рухомим майном шляхом забезпечення його збереження, а не шляхом продажу з публічних торгів.

Хто має право на відчуження майна? Які наслідки відчуження майна особою, яка не мала права на це? Який спосіб захисту права

власності застосовується у цьому випадку? Чи може заявлятися віндикаційний позов?

Література:

Нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс України.

Судова практика

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 року
Справа № 369/11268/16-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень
(court.gov.ua) /83482786
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 березня 2018 року
Справа № 235/4376/15-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень
(court.gov.ua) / 73335595
3. Постанова Касаційного господарського Суду у складі Верховного Суду від 17 травня 2018 року Справа № 920/1000/16 /
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74064236> Єдиний державний реєстр судових рішень
(court.gov.ua) 74064236
4. Постанова ВП ВС від 01.10.2019 у справі № 910/3907/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84788842>.

Наукова література

1. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду : коментарі науковців / за заг. ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020, 496 с.
2. Інститут права власності в юридичній доктрині України // Право України. 2021. № 5.
3. Майданик Р.А. Речове право. Підручник. К. : Алерта, 2019., 1102 с.
4. Речове право : пріоритети та перспективи. Матер. Київських правових читань. Київ, 22 березня 2019 р. / Р.А. Майданик, Я. М. Романюк та ін. Відп ред. Р.А. Майданик. К. : Алерта, 2019. 260 с.
5. Савіньї, Фрідріх Карл фон. Право володіння: пер. з нім. мови. Київ: Юрид. вид-во «Право України», 2021, 512 с. (Скарбниця світової правничої думки)
6. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве. 5-е изд. М. : Юрайт, 2020, 1016 с.
7. Скрипник В.Л. Захист інтересів власника при примусовому припиненні права власності : монографія. – Кременчук : Видавець Щербатих О.В., 2018, 200 с
- 8 Харченко Г.Г. Речові права : монографія. – К. : Юрінком Інтер, 2015, 432 с.
9. Харьковская цивилистическая школа : право собственности : монография / под ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. – Харьков : Право, 2012, 424 с.

Тема 5. Вчення про право інтелектуальної власності (практичне заняття)

Питання для обговорення

1. Сучасні тенденції правової охорони права інтелектуальної власності в Україні:

- а) доктрина виключності майнових прав;
- б) доктрина «Fairuse» (добросовісного, сумлінного використання) в авторському праві;
- в) зміст та значення доктрини «*suigeneris*» для правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності;
- г) порівняльний аналіз законодавства України і доктрини «*work made for hire*» (США).

2. Проблематика співвідношення правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності між собою:

- 1) назва твору, персонаж, слоган як об'єкти авторського права та засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт і послуг;

3. Службові об'єкти права інтелектуальної власності та особливості розподілу прав на них.

4. Система колективного управління майновими правами у сфері авторського права та суміжних прав в Україні: 1) Повноваження організацій колективного управління; 2) Їх види, функції та форми діяльності .

Завдання

1. 02.04.2019 р. між ТОВ «АННА» т(далі – ТОВ) та Громадською організацією «Українська ліга авторських і суміжних прав» (далі - організація), яке є організацією колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, яку включено Мінекономрозвитком в Реєстр організацій колективного управління, було укладено ліцензійний договір, за яким Організація надає ТОВ право (невиключну ліцензію) на використання способом публічного виконання оприлюднених музичних творів, їх виконань, зафіксованих у фонограмах, а також право на кабельну ретрансляцію цих об'єктів.

Через деякий час ТОВ відмовилось сплачувати винагороду та звернулось до суду з позовною заявою про визнання зазначеного договору недійсним, посилається на те, що у договорі відсутній конкретний перелік творів, право на використання яких організація передає ТОВ. Окрім цього, на думку ТОВ в Організації відсутні повноваження на укладення договору, адже таким право наділений лише автор музичних творів. Організація проти позовних вимог заперечує.

Вирішіть спір і дайте відповіді на наступні питання:

1. Які функції виконує організація колективного управління (далі – ОКУ)? Охарактеризуйте підстави виникнення договірних відносин між ОКУ та суб'єктами авторського права і суміжних прав.

2. Чим відрізняється добровільне від розширеного колективного управління?

3. Чи зобов'язана ОКУ розподіляти та сплачувати винагороду авторам, виконавцям, та виробникам фонограм за публічне виконання їх оприлюднених музичних творів, виконань, зафіксованих у фонограмах та кабельну ретрансляцію цих об'єктів?

2. Між компанією «НОНА» та двома українськими програмістами Антоновим і Романом в 2019 році був укладений трудовий договір. В результаті виконання службового завдання вони створили комп'ютерну програму, особливість якої полягає в тому, що вона знаходить найдешевший квиток з усіх авіаліній світу і є дуже корисною для тих, хто подорожує. Проте, згодом компанія «НОНА» вирішила укласти ліцензійний договір щодо надання дозволу на використання даної комп'ютерної програми з власником сайту «АЙССКАЙ», який в подальшому розпочав успішне її використання, отримуючи з цього прибуток.

Дізнавшись про це, програмісти звернулися до Директора компанії «НОНА» та сайту «АЙСКАЙ» з вимогою про сплату їм компенсації та винагороди за використання створеної ними програми, адже це вимагало багато часу і творчих зусиль. Проте, директор компанії «НОНА» відповів, що робота програмістів не є творчою професією, а профільна освіта Антонова і Романова підкреслює це. До того ж програмісти отримують досить велику заробітну плату в компанії.

Антонов і Романов вирішили звернутися до суду.

Проаналізуйте «комп'ютерну програму» як об'єкт права інтелектуальної власності.

Вирішіть цей спір. Чи зміниться рішення, якщо б Антонов і Романов в порядку службового завдання створять винахід?

3. У січні 2018 р. було зареєстровано ТОВ «Буратісімо», яке відкрило магазин з продажу дитячих іграшок. У травні 2018 р. кондитерська фабрика випустила цукерки під назвою «Буратісімо», а згодом ареєструвала промисловий зразок – «Форму пляшки» з такою ж назвою, а на виставці з реклами продукції для дітей в Італії та в Україні продемонструвала незареєстрований промисловий зразок – «М'яку іграшку» - «Буратісімо».

Дізнавшись про надзвичайну популярність найменування «Буратісімо» в серпні 2018 р. АТ «Мрія» подало заявку та отримало свідоцтво на реєстрацію об'ємної торговельної марки «Буратісімо» (клас товарів – дитячий одяг), потім, з метою зменшення конкурентів на ринку, звернулося до ТОВ «Буратісімо» та кондитерської фабрики з вимогою припинити використання таких найменувань та промислових зразків, оскільки це порушує його права, або ж укласти з ним ліцензійний договір.

Засновники ТОВ «Буратісімо» заперечували проти вимог АТ «МРІЯ», зазначивши, що його дії є незаконними та порушують їх права. Кондитерська фабрика ж зауважила, що дозвіл на випуск цукерок під такою назвою та

використання «ілюстрації» і «персонажу Буратісімо» для пляшки вона отримала у дитячого письменника Новака, який видав повість під назвою «Буратісімо».

На яке питання розраховане це завдання?

Як співвідносяться між собою назва юридичної особи, право на комерційне найменування та торговельна марка?

Проаналізуйте момент та порядок виникнення правової охорони на комерційне найменування у порівнянні з торговельною маркою.

Чи є «назва твору», «ілюстрація» та «персонаж» об'єктами права інтелектуальної власності?

Як буде вирішено спір? Аргументуйте свою позицію

Чи зміниться рішення, якщо виявиться що письменник Новак надавав дозвіл лише на використання «назви Буратісімо» на обгортку для цукерок?

4. ТОВ Кріслі, шляхом залучення інвестицій (грошових коштів, технічних засобів та професійних знань своїх працівників) організував розробку інформаційно-довідникової бази даних для своїх клієнтів, яку згодом він розмістив на своєму сайті. В процесі розробки електронного збірника були застосовані нові методики систематизації даних. А також були використані: статті, опубліковані авторами цієї компанії, інформація про постачальників, виробників обладнання для транспортних засобів, відгуки покупців, а також відеоматеріали з новинами про випуск та характеристику автомобілів, що попередньо були опубліковані на You Tube. Дізнавшись, про те що база даних ТОВ «Кріслі» користується популярністю і є досить зручною та інформативною, компанія «Автопробіг клас», запозичивши значну частину матеріалу зі змісту бази даних ТОВ Кріслі, створивши нову пошукову систему, розробила схожу базу даних для своїх клієнтів. При цьому з метою усунення конкуренції, компанія «Автопробіг клас» звернулася з позовом до суду про припинення використання будь-яким способом інформаційно-довідникової бази даних ТОВ «Кріслі». Аргументуючи свої вимоги, компанія «Автопробіг клас» зазначила, що при створенні своєї бази даних ТОВ «Кріслі» використовували лише інвестиційні ресурси, а тому за відсутності творчості в процесі її створення даний об'єкт є компіляцією інформації та не підлягає правовій охороні. В свою чергу ТОВ Кріслі звернулось за консультацією до адвоката.

Проаналізуйте ситуацію та вирішіть спір. У чому полягає зміст доктрини «sui-generis» та чи вплинуть основні концепції даного правового режиму на результат вирішення спору?

Література:

Нормативно-правові акти

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький акт від 24 липня 1971 р., змінений 2 жовтня 1979 р.). Офіц. веб-

сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051

2. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text

3. Угода про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав. Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_045&print=1

3. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України.:URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_123

4. Договір про патентну кооперацію від 19.06.1970 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895_001

5. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/981_018

6. Угода про взаємне забезпечення збереження міждержавних секретів у галузі правової охорони винаходів від 04.06.1999 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_514

7. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

8. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року. 1994. № 13. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

9. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1756. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-п>

10. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року. 1994. № 7. Ст.32. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

11. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>

12. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року. 1994. № 7. Ст. 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

13. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Судова практика

1. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>

2. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верхов. Суду

України від 04.06.2010 р. № 5. URL:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>

3. Огляд практики Верховного Суду у спрах щодо захисту прав інтелектуальної власності (окремі питання) 2020р.
 URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/intel_vlasnist_27_05_2021.pdf

Наукова література

1. Авторське право і суміжні права в умовах євроінтеграційних процесів : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2019. 204 с.

2. Дроб'язко В. С. Історичні й теоретичні аспекти Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів : монографія. Київ : Інтерсервіс : НДІ інтелект. власності, 2018. 124 с.

3. Зеров К. О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені у мережі Інтернет : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2018. 220 с.

4. Капіца Ю. М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку. EuropeanUnionIntellectualPropertyLaw: Formations, Institutes, DirectionsofDevelopment : монографія. Київ : Академперіодика, 2017. 663 с.

5. Інтелектуальна власність: підручник для аспірантів вищих навчальних закладів / М. М. Капінос, Е. Т. Лерантович, М. М. Солощук. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 396 с., режим доступу <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/39462>

6. IT-право: поняття та сутність: монографія / за ред. О.І.Харитонової, Є.О.Харитонова. Одеса: Фенікс, 2017. 316 с.

7. Право інтелектуальної власності: підручник / за заг. ред. С.Б. Булеци, О.І. Чепис. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.

8. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / Р. Є. Еннан [та ін.]; Мво освіти і науки України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Київ : Правова єдність : Алерта, 2016. 492 с.

9. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. для студентів вищих навч. Закладів. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. О. П. Орлюк. Київ : Інтерсервіс, 2016. 382 с.

10. Право інтелектуальної власності : підруч. / О. І. Харитонова [та ін.] ; за заг. ред. О. І. Харитонової. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 540 с.

11. Stokes S. DigitalCopyright: LawandPractice / S. Stokes/ – BloomsburyPublishing, 2019. – 360 p.19. IntellectualPropertyintheNewTechnologicalAge: 2019 Volume II: Copyrights,Trademarks&State IP Protections / P. S. Menell, M. A. Lemley, R. P. Merges. – Clause 8 Publishing. – 648 p.

12. Маліновська І.М. Зміст прав інтелектуальної власності у сфері баз даних соціальних мереж. Підприємництво, господарство і право 2019. № 6. С. 32– 37.

13. Маліновська І.М. Сучасні тенденції правової охорони інтелектуальної власності. Право та інновації №3 (23) 2018. С. 109 – 115.

14. Маліновська І.М. Нововведення у сфері діяльності організацій колективного управління. Матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.) /Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг."Асоціація цивілістів України. - Харків : Право, 2019. С. 245-247.

15. Маліновська І.М. Службовий твір: проблеми теорії та практики розподілу виключних майнових прав між суб'єктами. The 7th International scientific and practical conference "World science: problems, prospects and innovations" (March 24-26, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. P.- 495-501.

16. Маліновська І.М. Класифікація об'єктів авторського права. Право та інновації №3 (35) 2021. С. 126 – 133.

17. Маліновська І.М. Suigeneris як право інтелектуальної власності. Междунар. економіко-юрид. журн. «Бизнес в законе». Москва : Изд. дом «Юр-ВАК», 2013. № 3. С. 15 – 20.

18. Яркіна, Н.Е. Судебная защита авторских и смежных прав: [разд. 3, гл. 4, § 2] Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов: монографія. Национальный юридический университет им. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2014. С. 565-581 .

19. Яркіна Н. Є. До проблем застосування «оновленої» компенсації за порушення авторських і (або) суміжних прав (на основі аналізу судової практики). Теорія і практика правознавства. 2020. Том 2. № 18. URL : <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/214896>.

20. Інтелектуальне право України /за заг. ред. професора О.С. Яворської. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. 608 URL : https://drive.google.com/file/d/1rxln8qoxNI_PTJOMW2qRO658TNJNy2/view

21. «Харьковская цивилистическая школа: осуществление и защита права интеллектуальной собственности: монография / [И. В. Спасибо-Фатеева, В. И. Жуков, Н. Е. Яркіна, И.Н. Малиновская и др.] ; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. - Харьков : Право, 2018. 696 с.

Тема 6. Вчення про правочини і договір

(практичне заняття)

Питання для обговорення

1. Правочини у доктрині приватного права.
2. Поняття та види правочинів.
3. Умови дійсності правочинів.
4. Електронні правочини та електронна комерція. Укладення договору за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем та з використанням електронного підпису.
5. Поняття та підстави недійсності правочинів. Види недійсних правочинів.

6. Правові наслідки недійсності правочинів.

7. Співвідношення правочину та договору у контексті рекодифікації цивільного законодавства України.

Завдання

1. У квітні 2019 року Петренко Любов звернулася до суду до свого колишнього чоловіка Коновалова Дмитра з позовом про визнання недійсною заяви про надання згоди на укладення договору дарування, а також самого договору дарування. Позовна заява мотивована тим, що позивачка та відповідач, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі, у лютому 2017 р. разом придбали нежитлову будівлю, право власності на яку зареєстрували за Коноваловим.

24.05.2018 р. Коновалов Дмитро подарував зазначену будівлю своїй сестрі Коноваловій Діані. На укладення договору Петренко Любов надала нотаріально посвідчену згоду. Згодом відносини подружжя погіршилися, внаслідок чого у жовтні 2018 р шлюб між ними було розірвано.

Позовні вимоги Петренко Любов обґрунтовувала тим, що її колишній чоловік шахрайським шляхом примусив її дати дозвіл на дарування вказаного нерухомого майна, обіцяючи в майбутньому подарувати їй квартиру, тим самим ввівши її в оману з приводу придбання житла, а також зазначала, що цей правочин порушує публічний порядок, на підставі чого просила суд визнати заяву про надання згоди на дарування нерухомого майна недійсною, і як наслідок, сам договір дарування.

У відзиві на позов відповідач зазначив, що згода на укладення договору не є правочином, а отже, не може бути визнана недійсною з підстав, зазначених у позові.

Оцініть доводи сторін. Визначте, чи є така згода правочином. Вирішіть, які підстави недійсності не можуть застосовуватися до односторонніх правочинів.

2. ПАТ "Український Регіональний Банк" (далі – Банк) в особі Уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) на здійснення ліквідації Банку звернулось до господарського суду з позовом до ТОВ "Аграрій" (далі – ТОВ) про стягнення кредитної заборгованості за договором про відкриття кредитної лінії від 01.01.2019 р. Позовні вимоги мотивовані посиленням на неналежне виконання ТОВ своїх зобов'язань за Кредитним договором та безпідставність твердження про погашення спірної заборгованості 01.02.2020 р. з огляду на нікчемність правочину з проведення Банком платіжних доручень, наданих для погашення заборгованості за Кредитним договором. У позові зазначено, що на підставі постанови Правління Національного банку України "Про віднесення Публічного акціонерного товариства "Український Регіональний Банк" до категорії неплатоспроможних" від 01.02.2020 р. виконавча дирекція Фонду прийняла рішення «Про запровадження тимчасової адміністрації у

Банку», згідно з яким з 02.02.2020 р. запроваджено тимчасову адміністрацію та призначено уповноважену особу Фонду на тимчасову адміністрацію в Банку строком на три місяці. Таким чином, здійснивши правочин з погашення заборгованості Кредитним договором, Банк порушив вимоги постанови НБУ N 293/БТ від 30.04.2015, відповідно до якої під час здійснення особливого режиму контролю всі розрахунки в національній валюті повинні проводитись через кореспондентський рахунок Банку, відкритий у Національному банку України, та яка забороняє Банку передавати в забезпечення третім особам майно та активи. Листом від 01.03.09.2020 р. Фонд повідомив ТОВ про нікчемність правочину з проведення Банком платіжних доручень для погашення заборгованості за Кредитним договором.

У відзиві ТОВ було зазначено, що у постанові НБУ не передбачено заборони на перерахування (списання) грошових коштів із поточних рахунків юридичних осіб, відкритих у такому банку, а невиконання посадовими особами банку наведених у постанові НБУ приписів про віднесення банку до категорії проблемних саме по собі не може бути підставою для висновку про нікчемність або недійсність вчиненого ним правочину. Крім того, відповідач наголошував, що проведення банком безготівкових платежів з перерахування коштів з одного банківського рахунку до іншого банківського рахунку є не правочинами, а є банківськими операціями. Відповідно, підстави недійсності правочину не можуть застосовуватися до банківських операцій.

Як повинно бути вирішено справу?

Охарактеризуйте особливі риси правочинів, які відрізняють їх від інших юридичних фактів.

3. Між ТОВ «Земельний ресурс» (далі – ТОВ) та гр. Іваніщевою 27.04.2012 р. було укладено договір оренди землі строком на 5 років, відповідно до якого Іваніщева надала, а ТОВ прийняло в строкове платне володіння і користування земельну ділянку сільськогосподарського призначення. Договором було встановлено, що передача земельної ділянки орендарю здійснюється у п'ятиденний термін після державної реєстрації цього договору за актом приймання-передачі. Сторони погодилися, що цей договір набирає чинності після підписання сторонами та його державної реєстрації. Державна реєстрація договору була проведена 14.10.2012 р.

23.03.2017 р. сторони уклали додаткову угоду до договору про продовження строку його дії на 3 роки, у якій було зазначено, що вона «набирає чинності з моменту її державної реєстрації». Державна реєстрація була проведена 30.09.2019 р., оскільки орендар не підготував необхідні документи.

У листопаді 2019 р. Іваніщева звернулася до суду з вимогою про тлумачення умов договору та додаткової угоди у частині строку їх дії, оскільки вважала, що орендар шляхом затягування реєстрації додаткової угоди штучно збільшив строк дії оренди.

Чи є підстави для тлумачення правочину? Чим автентичне тлумачення відрізняється від судового? Які існують правила тлумачення?

Література:

Нормативно-правові акти

1. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.
2. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
3. Про нотаріат : Закон України від 02.10.1993 р. № 3425-XII // Офіц. вебсайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат>.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-VIII#Text>

Судова практика

1. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8/211 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08.
2. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними : узагальнення судової практики Верховного Суду України від 24.11.2008 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>.
3. Про практику розгляду судами корпоративних спорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>.
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

5. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.

6. Постанова Верховного Суду від 09.09.2020 року у справі № 732/670/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/91519911>

7. Постанова Верховного Суду від 23.03.2020 року у справі № 404/502/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/88401593>

8. Постанова Верховного Суду від 07.10.2020 року у справі №127/33824/19 //Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/92120372>

Наукова література

1. Бахаєва А. С. Воля та волевиявлення як умови дійсності правочину. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 2. С. 183-189

2. Бахаєва А. С. Юридична природа недійсного правочину. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 115-120

3. Білан О. П. Основні кваліфікуючі ознаки правочинів, які порушують моральні засади суспільства. *Форум права: електронне наукове фахове видання*. 2018. Вип. 5. С. 6–12.

4. Бобко Т. Деякі проблеми поняття та наслідків правочину. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. №1. С. 107-116

5. Бородовський С. Проблеми одностороннього правочину. *Вісник академії правових наук України*. 2010. № 3 (62). С. 178-184.

6. Бородовський С. Проблеми одностороннього правочину. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. С. 178-184

7. Бутрин-Бока Н. С. Форма правочину як умова його дійсності: проблемні аспекти. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. №3. С. 107-112.

8. Герасимовський С. В. Нікчемні та оспорювані правочини у цивільному праві України. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Алєнін [та ін.] ; МОН молодьспорт України, НУ «ОЮА». – Одеса : Юрид. л-ра, 2012. Вип. 68. С. 411-416*

9. Гладь Ю. О. Визнання недійсними правочинів (договорів) про відступлення права вимоги. *Держава і право. Зб. наук. праць*. 2011. Вип. 51. С. 351–357.

10. Гнатів О. Б. Визнання правочинів недійсними як спосіб захисту права власності. *Наукові праці МАУП*. 2015. Вип. 44(1). С. 126-129.

11. Давидова І. В. Правочини та їх дійсність в інформаційному суспільстві: теорія і практика: монографія. *«Юридична література»*. 2018. 368 с.

12. Євтушенко Є. В. Леонов Б. Д. Недійсність правочину у цивільному судочинстві. *Журнал «Інформація і право»*. 2017. Вип. 4 (23). С. 116-121
13. Жорнік М. О. Застосування поняття недійсності правочину та її види у цивільному судочинстві. *Адвокат: науковий журнал*. 2012. № 9 (144). С. 33-36
14. Заборовський, В. В. Правочини із вадами волі: основні теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 31. Т.2. С. 18-22
15. Іванова С. М. Визнання правочину недійсним як спосіб захисту цивільних прав та інтересів за законодавством України: *монографія* [ред. М. Більчук]. Тернопіль: Підручники і посібники. 2018. 239 с.
16. Коваленко І. А. Правові наслідки укладення правочинів особами з вадами волі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 4 (33). С. 31-36
17. Крат В. І. Окремі види недійсних правочинів з дефектами волі. *Нотаріат для вас*. 2010. № 11 (133). С. 29 – 38.
18. Крат В. І. Форма правочину. *Нотаріат для вас*. 2011. № 5 (139). С. 21 – 29.
19. Кривобок С. В. Правочини з підприємництвом як єдиним майновим комплексом : Монографія. Х. : Право, 2009. 176 с.
20. Кузнецова Н. С. Недействительность сделок (к вопросу об антисоциальных сделках и последствиях их совершения). *Ежегодник украинского права*. Харьков, 2012. № 4. С. 293-306.
21. Майкут Х. В. Правові наслідки вчинення і виконання правочину, який порушує публічний порядок: окремі теоретичні та практичні проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Право». 2013. Вип. 21. Ч. II, т. 1. С. 228-231
22. Пастернак В. М. Форма правочину – невід’ємна частина його дійсності. *Часопис Київського університету права*. 2013/2. С. 215-218
23. Романюк Я. «Недійсність» та «нікчемність» правочину. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 50. С. 196-201.
24. Сібільов М. М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів). *Проблеми законності*. Вип. 55. Х. : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / відп. ред. В. Я Тацій, 2002. С.
25. Сліпченко С. О. Здатність правочинів породжувати, змінювати та припиняти особисті немайнові права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 32. Т.2. С. 66–73.
26. Спасибо-Фатєєва І. В. Наслідки недійсності правочинів. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 4. С. 79–87.
27. Спасибо-Фатєєва, І. В. Спірні питання недійсності правочинів та її наслідків. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 3 (50). С. 95–106.

28. Таш'ян Р. І. Односторонні правочини у цивільному праві : монографія. Х. : Право, 2010. 200 с.

29. Таш'ян Р.І. Гармонізація законодавства України у сфері недійсності правочинів із законодавством країн ЄС *Гармонізація приватно-правового законодавства України із законодавством країн ЄС: зб. статей і тез ІХ міжнар. цивілістичного форуму*, Харків 11-12 квітня 2019 р. – Київ: Знання України, 2019. – С. 97-104.

30. Таш'ян Р.І. Недійсність правочинів за Принципами європейського договірного права. Принципи і тенденції застосування приватного права ЄС і пострадянських країн. Матеріали VII Міжнародного цивілістичного форуму, Київ 11-12 травня 2017 року. ТОВ «Білоцерківдрук», 2018. – С. 325-328.

31. Томчишин С.В. Правові наслідки перевищень повноважень органом господарського товариства та його представником при вчиненні правочинів та інших юридично значущих дій: науково-практичний коментар рішень та постанов ГСУ. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 1. С.14-23.

32. Філатова Н. Ю. Порівняльний аналіз особливостей укладення електронних договорів в Україні та Німеччині: правові аспекти / Н. Ю. Філатова, О. О. Логойко. // *Правова держава*. – 2020. – №38. – С. 92 – 98. – Режим доступу до ресурсу:
<file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD/Downloads/204140-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-463572-1-10-20200624.pdf>

33. Filatova N. Smart contracts from the contract law perspective: outlining new regulative strategies / Nataliia Filatova. // *International Journal of Law and Information Technology*. – 2020. – №3. – С. 217–242. – Режим доступу до ресурсу: <https://academic.oup.com/ijlit/article-abstract/28/3/217/5897086>

34. Штим Т. Б. Оспорювання правочинів із заінтересованістю та значних правочинів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. С. 106-108

35. Ясечко С. В. Генеза поняття "правочин" у цивільному праві. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4. С. 80-87.

36. Ясечко С. В. Структурні властивості системи правочинів. *Приватне право і підприємництво*. - 2016. Вип. 15. С. 90-94

37. Ясечко С.В. Проблема визначення предмета правочину. *Право України* – 2015. № 1. С. 99–107

Тема 6. Вчення про договір

(практичне заняття)

Питання до обговорення

1. Договір як регулятор цивільних відносин.

2. Класифікації договорів.
3. Зміст договору і тлумачення договору..
4. Недійсність договорів. Проблематика неукладених договорів. Підстави, порядок та правові наслідки зміни або розірвання договору. Одностороння відмова від договору.
5. Загальні засади захисту прав та інтересів сторони договору та інших осіб.

Завдання.

1. ФОП Пронько звернувся до ПАТ «Кращий банк» (далі – Банк) за отриманням кредиту на облаштування у належному йому нежитловому приміщенні цеху по виготовленню шкарпеток. Банк запропонував Пронько забезпечити виконання кредитного зобов'язання декількома видами забезпечення. Зокрема, передати належне йому приміщення у заставу, укласти договір про встановлення довірчої власності на вказаний цех як єдиний майновий комплекс, а також застрахувати цивільно-правову відповідальність за даним кредитним договором. Пронько звернувся до адвоката за консультацією стосовно наступних питань:

Чи може банк вимагати забезпечення виконання зобов'язання одночасно декількома способами?

Чи існує різниця в правовому режимі майна, переданого у заставу, та майна, переданого у довірчу власність?

Чи можливо застосування застави і довірчої власності одночасно? Чи виступає способом забезпечення виконання зобов'язання страхування цивільно-правової відповідальності?

Підготуйте відповіді на поставлені запитання.

2. Пан Лаурський подав позов до пана Стрия про визнання неукладеним договору оренди належної йому квартири. Свою позицію позивач обґрунтував не дотриманням при укладанні договору необхідної письмової форми договору, відсутність реєстрації права користування житлом у пана Стрия, а також не досягненням згоди між сторонами щодо всіх істотних умов такого договору, а саме щодо невизначення графіку платежів.

У відзиві на позов відповідач, пан Стрий, зазначив, що протягом останніх чотирьох років, з моменту досягнення домовленостей з її власником і передачі останнім ключей від квартири, він орендує зазначену квартиру для особистого проживання та проживання членів своєї сім'ї. Через особливості своєї професійної діяльності пан Стрий змушений багато часу проводити в експедиціях поза межами «цивілізованого світу», тому протягом усього строку оренди сплачував орендну плату три-чотири рази на рік наперед за наступні місяці, що підтверджується квитанціями про переказ грошей на банківський рахунок орендодавця та переписка між ними у Вайбері з повідомленням орендодавця про термін і розмір оплати квартири.

Несподівано, за декілька днів до чергової оплати орендної плати, до нього звернувся пан Лаурський, зазначивши, що у нього з'явилась потреба у великій сумі грошей для свого лікування, у зв'язку з чим, він підвищує орендну плату з наступного місяця та вимагає її сплати наперед за увесь наступний рік. Пан Стрий вважає вказані вимоги протиправними і такими, що порушують його права як орендаря, а тому відмовив контрагенту в задоволенні його вимог, оплативши орендну плату як і завжди наперед за наступні три місяці у звичайному розмірі.

Як повинно бути вирішено справу?

3. ТОВ «ЖК Новий дім» та пані Зозуля в 2013 році уклали договір купівлі-продажу квартири. Відповідно до п. 5.1 укладеного між ними договору, «Ціна квартири за цим договором складає 1 500 000 (один мільйон п'ятсот тисяч) грн, що на момент укладення договору дорівнює еквіваленту 184615 доларів США». За доомовленістю сторін оплата за договором передбачалась впродовж п'яти років без визначення графіку та розміру платежів. В 2019 році ТОВ «ЖК Новий дім» звернулось з позовом до покупця з вимогою про виплату боргу по договору у сумі 3 605 000 (три мільйони шістьсот п'ять тисяч) грн. У відзиві на позов пані Зозуля пояснила, що у 2018 році, до кінця обумовленого договором строку сплатила вартість квартири в повному обсязі, тобто 1 500 000 грн, а відповідно вважає свої зобов'язання повністю виконаними.

Як слід вирішити справу, якщо у суді з'ясувалось, що сторони по-різному тлумачать п. 5.1 Договору щодо обов'язку покупця сплатити вартість квартири, визначену в договорі на момент фактичної сплати (2018 рік): чи йдеться у сплаті в гривні чи в еквіваленті іноземної валюти? Під час судового засідання відповідачка пояснила, а позивач погодився з цим, що даний пункт з'явився в договорі з ініціативи позивача у відповідь на умову про відстрочення платежу.

На які питання розрахована задача? Як повинна бути вирішена справа?

Література

Наукова література:

Гриняк А. Б. Оновлення загальних положень про договірні зобов'язання: удосконалення приватноправових відносин у громадському суспільстві / Андрій Богданович Гриняк. // Нове українське право. – 2021. – №3. – С. 22–28. – Режим доступу до ресурсу: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/18/15>

Донець А. Г. Впровадження категорії "адміністративний (публічний) секвестр" в систему приватного права України [Електронний ресурс] / Антон Геннадійович Донець // Теорія та практика правознавства. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://independent.academia.edu/AntonDonets?from_navbar=true

Дуденко Т. В. Загальна характеристика договору купівлі-продажу культурних цінностей / Тетяна Володимирівна Дуденко. // Право та

інноваційне суспільство. – 2019. – №1. – С. 73–79.– Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=pric%5F2019%5F1%5F12

Крат В. І. Значення добросовістності в цивільному обороті: огляд судової практики / Василь Іванович Крат // Добросовістність: доктрина & судова практика: збірник статей за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої / Василь Іванович Крат. – Харків: ЕКУС, 2021. – С. 342–361.

Кодинець А. Правова природа договору в системі цивільно-правових категорій: доктринальні традиції та сучасне розуміння / Анатолій Кодинець. // Актуальні проблеми держави і права. – 2018. – №80. – С. 72–79.– Режим доступу до ресурсу: <https://hdl.handle.net/11300/12024>

Коробцова Н. В. Відшкодування моральної шкоди у договірних зобов'язаннях: аналіз правозастосовної практики / Н. В. Коробцова, В. С. Никончук. // Молодий вчений. – 2021. – №4. – С. 102–105.– Режим доступу до ресурсу: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/506>

Кісель В. Вплив класичних теорій договору на сучасне розуміння сутності цивільно-правового договору / Віктор Кісель. // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – №10. – С. 41–45.– Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/9.pdf>

Пленюк М. Д. Договір купівлі-продажу в умовах реформування цивільного законодавства / Мар'яна Дмитрівна Пленюк. // Нове українське право. – 2021. – №1. – С. 41–48.– Режим доступу до ресурсу: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/5/5>

Процьків Н. Використання принципу *contra proferentem* у правозастосовній практиці [Електронний ресурс] / Н. Процьків, В. Никифорак // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/9.pdf>

Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань / Ірина Йосипівна Пучковська. – Харків: Право, 2017. – 472 с.

Шимон Л. Про визнання страхування особистим видом забезпечення виконання зобов'язання / Людмила Шимон. // Прикарпатський юридичний вісник. – 2018. – №4. – С. 152–154.– Режим доступу до ресурсу: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/861/1195>

Шимон Л. С. Особисті види забезпечення виконання зобов'язання : дис. канд. юр. наук : 12.00.03 / Шимон Людмила Сергіївна – Харків, 2021. – 233 с. - Режим доступу до ресурсу: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Shimon/d_Shimon.pdf

Donets A. Agreements of ensuring the safety of valuables in the bank: the legal nature and specific of regulation / Anton Donets. // Area Nauki. – 2020. – №1. – С. 139–152.

Zimmermann R. The Law of Obligation. Roman Foundation of the Civilian Tradition. N. Y., 1996. 1312 p. P. 641

Нормативно-правові акти:

Директива ЄС 93/13/ЄЕС «Про несправедливі умови споживчих договорів» //CouncilDirective 93/13/EECof 5 April 1993 onunfairtermsinconsumercontracts– Режим доступу до ресурсу:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A31993L0013>

Принципы международных коммерческих договоров (принципы УНИДРУА (UNIDROIT) // – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_920#Text

Судова практика:

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10.04.2019 р. у справі №390/34/17 (провадження №61- 22 315сво18), – Режим доступу до ресурсу:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81263995>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 09.04.2019 р. у справі №903/394/18, – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81112581>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17.11.2018 р. у справі №911/205/18, – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78484735>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 03.03.2021 № 522/799/16-ц, – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95344596>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 03.04.2019 р. у справі № 463/3605/16-ц, – Режим доступу до ресурсу:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80980391>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 02.05.2018 р. у справі № № 910/16011/17, – Режим доступу до ресурсу:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73761508>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 26.06.2019 р. у справі № № № 908/710/18, – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80417749>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду від 18.04.2018 р. у справі № 753/11000/14-ц, – Режим доступу до ресурсу:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73500675>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23.03.2020 р. у справі № 756/1381/17-ц, – Режим доступу до ресурсу:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88460776>

Volovik v. Ukraine, App. № 15123/03, 06.12.2007. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_336#Text

ТЕМА 7. Недоговірні зобов'язання та їх система в умовах рекодифікації Цивільного кодексу України (практичне заняття)

Питання для обговорення:

1. Розмежування договірних й недоговірних зобов'язань. Правове значення такого розмежування.
  2. Система недоговірних зобов'язань в умовах рекодифікації Цивільного кодексу України.
  3. Недоговірні зобов'язання, що виникають з односторонніх правочинів (конкурс, публічна обіцянка винагороди).
  4. Недоговірні зобов'язання, що виникають з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.
  5. Недоговірні зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
  6. Недоговірні зобов'язання, що виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
  7. Недоговірні зобов'язання що виникають з відшкодування шкоди.
- Елементи деліктних зобов'язань: суб'єкт, об'єкт та зміст.
8. Кондикційні зобов'язання: поняття, ознаки та зміст.

Завдання

1. Харківська міська рада оголосила конкурс фоторобіт на найкращий куточок новорічного міста. За правилами конкурсу брати участь у ньому міг кожний, хто виявить на це бажання. Кожний з учасників міг надати до 20 фотографій, які у разі перемоги цчасника мали бути розміщені у тематичному збірнику «Новорічне місто». Рішення про це приймає спеціально створена засновником конкурсу конкурсна комісія (журі).

Коли строк подання робіт добіг до кінця, з'ясувалось, що в конкурсі прийняв участь лише один учасник - гр-н Фомін. Комісія розглянула його роботи й винесла негативний висновок. Натомість Фомін не погодився з таким рішенням і звернувся до суду з вимогою визнати його переможцем конкурсу, зобов'язавши засновника конкурсу - Харківську міську раду надрукувати збірку «Новорічне місто» з його роботами та укласти з ним авторський договір на використання його творів.

Чи правомірні вимоги гр-на Фоміна? Чи виникає обов'язок у засновника конкурсу розглядати роботи, що подані на конкурс, у разі, якщо участь у ньому взяв лише один учасник?

2. 29 березня 2018 року в рамках проведення кримінального провадження гр-на Бутигіна було затримано під час обшуку у його квартирі і доставлено до слідчого управління Головного управління Національної поліції в Київській області для проведення слідчих дій, з подальшим врученням підозри й застосуванням запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Через рік кримінальне провадження в частині підозри відносно

нього було закрито у зв'язку з не встановленням достатніх доказів для доведення його винуватості у вчиненні злочину.

У лютому 2020 року гр-н Бутигін звернувся до суду із позовом про відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду, посилавшись на те, що під час перебування під вартою він фактично перебував у ізоляції від суспільства, був позбавлений нормального ритму життя та можливості, здійснюючи підприємницьку діяльність, матеріально забезпечувати себе та свою родину. Вжиті щодо нього незаконні заходи та обмеження завдали душевних переживань не лише йому, але й його дружині та сину. З урахуванням цього гр-н Бутигін просив стягнути моральну шкоду у розмірі 3 000 000 грн.

Яке рішення має прийняти суд? Хто є належним відповідачем у справах про стягнення шкоди завданої органами досудового розслідування? Як співвідносяться статті 1173 та 1174 ЦК України зі статтями 1175, 1176 ЦК України.

3. Гр-н Соколов перейшов на роботу з ТОВ «Ялинка» в ТОВ «Смарагд», яке було створено в результаті виділу з ТОВ «Ялинка». В процесі передачі документів відбулась плутанина внаслідок якої гр-на Соколова не звільнили з ТОВ «Ялинка», продовжуючи нараховувати та виплачувати йому заробітну платню на його картку, яку він і використовував за призначенням. Через три місяці в ТОВ «Ялинка» була проведена аудиторська перевірка й з'ясувалось, що гр-ну Соколову помилково нараховували й виплачували заробітну плату. ТОВ «Ялинка» звернулася до Соколова з вимогою щодо повернення помилково перерахованих йому коштів, але той з цим не погодився, пояснивши, що він не бачить жодної правової підстави для повернення цих коштів.

Надайте правову оцінку ситуації, що склалась. Чи має право ТОВ «Ялинка» вимагати від Соколова повернення не лише помилково перерахованих коштів, а й процентів за користування чужими коштами? В яких випадках це може мати місце?

Література:

Нормативно-правові акти.

1. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19.05.2011 р. № 3390-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17/conv>.

2. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-vr/conv>.

3. Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів

дизнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» :затв. Наказом Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури та Міністерства фінансів України від 04.03.1996 р. № 6/5/3/41. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96>.

4. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення : Закон України від 13.12.2001 р. № 2893. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14/conv>.

5. Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, :затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України № 171 від 27.10.1997 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98>.

6. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря :затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 639 від 10.12.2008 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0048-09>.

Судова практика

1. Огляд практики розгляду Верховним Судом справ у спорах щодо недоговірних зобов'язань, якщо такі рішення ухвалені у спорах, віднесених до юрисдикції господарських судів https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KGS_2021_11_02.pdf

Наукова література:

1. Берестова І. Е. Співвідношення та розмежування зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави із зобов'язаннями, що виникають внаслідок вчинення майнових дій в інтересах іншої особи без її доручення. Актуальні питання цивільного та господарського права. 2006. № 1. С. 15–18.

2. Гринько С.Д. Вітчизняна концепція деліктних зобов'язань. Університетські наукові записки. 2012. № 1(41). С. 287–294.

3. Ігнатенко В.М. Генезис правового регулювання недоговірних зобов'язань, що виникають з односторонніх правомірних дій. Теорія і практика правознавства. 2017. Вип. 2(12). С. 1–17.

4. Ігнатенко В.М. Питання класифікації недоговірних зобов'язань. Проблеми законності. 2008. Вип. 99. С. 75–80.

5. Ігнатенко В.М. Спільні риси й відмінності договірних і недоговірних зобов'язань. Проблеми законності. 2011. Вип. 114. С. 54–61.

6. Карнаух Б. Деліктна відповідальність органів публічної влади за Цивільним кодексом України // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – № 3. – С. 19-24.

7. Отраднава, О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань [Текст] : Монографія / О. О. Отраднава. - Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 328 с.

8. Подвірна О. Проблемні питання визначення поняття та класифікації недоговірних зобов'язань у цивільному праві. Юридичний вісник. 2020. Вип.3 <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/1945>

9. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій України, науковців, фахівців. Т. 11 : Недоговірні зобов'язання / І. В. Спасибо-Фатєєва, Л. М. Баранова, Ю. В. Баулін та ін. ; за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2014. 416 с.

Тема 8. Вчення про цивільно-правову відповідальність (практичне заняття)

Питання для обговорення

3. Поняття, ознаки і функції цивільно-правової відповідальності. Економічний аналіз цивільно-правової відповідальності: відповідальність як механізм перерозподілу втрат.
4. Види цивільно-правової відповідальності. Проблема розмежування деліктної і договірної відповідальності.
5. Умови цивільно-правової відповідальності: Загальна формула і розподіл тягаря доказування.
6. Умови цивільно-правової відповідальності: Окремі елементи:
  - а) Поняття протиправності у цивільному праві і концепція генерального делікту.
  - б) Поняття шкоди та її види: майнова і немайнова (моральна) шкода.
  - в) Причинний зв'язок: тест «якби не» (*conditiosinequanon*) і складні випадки, до яких тест не придатний.
  - г) Вина у цивільному праві і стандарт розсудливої особи.

Завдання

1. Харківський адвокат, пан Григоренко, щоб дістатися на судове засідання у Касаційному цивільному суді Верховного Суду, придбав квиток на поїзд Інтерсіті+ сполученням Харків-Київ. Однак під час подорожі через технічну несправність сталося займання локомотиву і частково першого вагону, у якому їхав Григоренко. На щастя, ніхто не постраждав, однак багаж Григоренка був знищений вогнем і через цю аварію він не встиг на судове засідання. Григоренко звернувся із позовом «Української залізничної швидкісної компанії» і вимагає відшкодування упущеної вигоди (яка полягає в неотриманій оплаті за участь у судовому засіданні), а також моральної шкоди в розмірі 50000 тис. грн. Моральну шкоду Григоренко обґрунтовує стресом, якого він зазнав через аварію, і тривале очікування (понад 4 години) на евакуацію в холодну пору року в неопалюваному вагоні.

Оцініть перспективи задоволення позову Григоренка. Охарактеризуйте особливості цивільно-правової відповідальності в цьому

випадку. Що змінилося б, якби внаслідок аварії Григоренко зазнав тілесних ушкоджень?

2. Рухаючись на своєму автомобілі зі значним перевищенням швидкості, гр. Кошовий потрапив правим переднім колесом у глибоку яму посеред дорожнього полотна. Колесо заклинило і некерований автомобіль понісся у напрямку до придорожнього кафе, розташованого на узбіччі. У підсумку ДТП приміщення кафе було майже повністю зруйноване, декілька гостей, що були там, зазнали серйозних ушкоджень, а сам Кошовий потрапив до лікарні із численними переломами. Після аварії автомобіль Кошового не підлягає ремонту. Власниця кафе, приватна підприємця Явтушенко, звернулася до Кошового із позовом про відшкодування вартості ремонту кафе. Постраждалі гості теж пред'явили позови про відшкодування майнової та моральної шкоди. Кошовий звернувся за консультацією до адвоката. Він вважає, що не винуватий в тому, що сталося, оскільки виною всьому – злочасні ями на дорогах, за які має відповідати Укравтодор.

Надайте фахову консультацію Кошовому. Оцініть ситуацію всесторонньо із урахуванням вимог кожної із причетних сторін.

3. Прокопенко уклав із банком «ПроІнвестБанк» депозитний договір на загальну суму 100 тис. грн. із процентною ставкою 10% річних строком на 5 років. Проте, коли через п'ять років він прийшов отримати свої гроші із нарахованими процентами, у банку йому повідомили, що його кошти не були внесені на рахунок. Як з'ясувалося, касирка банку Миронослова, прийнявши кошти від Прокопенка, привласнила їх і підбила ощадний сертифікат. Проти Миронослової було порушено кримінальну справу і через півтора року її було визнано винною у вчиненні злочину. Прокопенко на підставі статті 1172 ЦК України пред'явив позов до банку із вимогою відшкодувати йому шкоду, завдану працівницею банку. При цьому своєю шкодою він вважав: суму вкладу разом із нарахованими процентами, а також інфляційні втрати за увесь період від дня, коли депозит мав бути йому повернутий. Заперечуючи проти позову, банк зазначав, що в даному випадку кошти підлягають стягненню безпосередньо із Миронослової, оскільки саме вона скоїла злочин із їх привласнення.

Надайте правову оцінку ситуації. Про яку відповідальність – договірну чи деліктну – має йтися в даному випадку? Хто має повернути Прокопенку його гроші? Чи підлягатимуть нарахуванню інфляційні втрати?

Література:

Нормативно-правові акти

1. ЗУ «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17/conv>

2. ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завдані громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову

діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр/conv>

3. Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» (затверджене наказом Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури та Міністерства фінансів України від 04.03.96 р. № 6/5/3/41). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96>

4. ЗУ «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14/conv>

5. Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства (затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України № 171 від 27.10.97). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98>

6. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 639 від 10.12.2008). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0048-09>

Судова практика

1. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 № 4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>

2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2019 року у справі № 265/6582/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215>

3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 лютого 2020 року у справі № 372/4399/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88137847>.

4. Дайджест судової практики Верховного Суду у спорах, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав. 2019 рік. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Daidjest_Ekologia.pdf

5. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних зі страховими правовідносинами. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Dajdjest.pdf>

Наукова література

1. Баранова, Л. Н. Возмещение имущественного вреда [Текст] : [разд. 2, гл. 3, § 4] / Л. Н. Баранова // Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов : монография / Национальный юридический университет им. Ярослава Мудрого. - Х. : Право, 2014. - С. 253-265 .

2. Баранова, Л. Н. Возмещение имущественного и морального (неимущественного) вреда [Текст] : [Разд. 4, гл. 3, § 5] / Л. Н. Баранова, С. Е. Сиротенко // Харьковская цивилистическая школа: осуществление и защита права интеллектуальной собственности : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. - Харьков : Право, 2018. - С. 644-661 .
3. Бурлака, І. В. Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої без вини [Текст] : монографія / І. В. Бурлака ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2016. - 200 с.
4. Карнаух, Б. П. Вина як умова цивільно-правової відповідальності [Текст] : монографія / Б. П. Карнаух ; НЮУ ім. Я. Мудрого. - Харків : Право, 2014. – 224 с.
5. Карнаух, Б. П. Протиправність, шкода і чисті економічні втрати: до постановки проблеми [Текст] / Б. П. Карнаух // Приватне право. - 2013. - Н 1. - С. 267-273.
6. Карнаух, Б. П. Причинний зв'язок як умова деліктної відповідальності в практиці Європейського суду з прав людини: справи про порушення процедурних гарантій [Текст] / Б. П. Карнаух // Проблеми законності : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019 – Problems of legality = Проблемы законности. - Вип. 145. - С. 68-79.
7. Карнаух, Б. Причинний зв'язок у деліктному праві: рефлексія над тестом «якби не» / Богдан Карнаух // *Проблеми законності*. –2019. – N 147. - С. 75-84.
8. Карнаух, Б. Нез'ясовна причинність: дилема двох мисливців / Богдан Карнаух // *Проблеми законності*. – 2020. – N 149. – С. 49-61
9. Карнаух, Б. Деліктна відповідальність згідно з часткою на ринку / Богдан Карнаух // *Економічна теорія та право*. – 2020. – № 3(42) – С. 49-63.
10. Карнаух, Б. Надлишкова причинність у деліктному праві / Богдан Карнаух // *Проблеми законності*. – 2020. – N 150. – С. 67-77.
11. Карнаух, Б. П. Відшкодування шкоди, завданої іншою особою (стаття 1172 Цивільного кодексу України) // *Підприємництво, господарство і право*. – 2020. – № 11. – С. 29-33.
12. Карнаух, Б. Деліктна відповідальність органів публічної влади за Цивільним кодексом України // *Підприємництво, господарство і право*. – 2021. – № 3. – С. 19-24.
13. Мыца Ю. В. Защита прав лиц в деликтных обязательствах [Текст] : [разд. 3, гл. 3, § 8] / Ю. В. Мыца // Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов : монография / Национальный юридический университет им. Ярослава Мудрого. - Х. : Право, 2014. - С. 549-557 .
14. Отраднова, О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань [Текст] : Монографія / О. О. Отраднова. - Київ : Юрінком Інтер, 2014. - 328 с.
15. Рабінович, П. М. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загально теоретичні аспекти) [Текст] : монографія / ; Акад. прав. наук

України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. - Львів : Світ, 2006. - 140 с.

16. Рубан, О. О. Компенсація моральної шкоди працівнику, заподіяної йому при виконанні ним своїх обов'язків [Текст] / О. О. Рубан // Право України. - 2015. - № 6. - С. 223-233.

17. Спасибо-Фатеева, И. В. Возмещение морального вреда [Текст] : [разд. 2, гл. 3, § 5] / И. В. Спасибо-Фатеева // Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов : монография / Национальный юридический университет им. Ярослава Мудрого. - Х. : Право, 2014. - С. 265-282.

18. Спасибо-Фатеева, И. В. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади або органом місцевого самоврядування у сфері нормотворчої діяльності [Текст] / И. В. Спасибо-Фатеева // Університетські наукові записки : часопис / Хмельниц. ун-т упр. та права. - Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2014. - 2014, № 2 (50).

19. Borysova V.I Judicial Protection of Civil Rights in Ukraine: National Experience through the Prism of European Standards. (у співав.) Volume X, Issue 1(39), Spring 2019.

20. Valentina I. Borisova, Yurii M. Zhornokui, Larysa V. Krasyska Involuntary admission of a mentally ill person as restrictions of the right to liberty // «Wiadomości Lekarskie», official journal of the Polish Medical Association? Volume LXXIII, ISSUE 12 PART 2 December 2020, p. 2915 – 2920.

21. Borysova V.I. & Karnaukh B.P. Standard of proof in common law: mathematical explication and probative value of statistical data. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2021, Vol. 28, No. 2, 171-180.

22. Clermont, K.M. (2009). Standards of proof revisited. *Vermont Law Review*, 33, 469-487.

23. Clermont, K.M. (2018). Common Sense on Standards of Proof. *Seton Hall Law Review*, 48, 1057-1080.

24. Karnaukh, B. 'Standards of Proof: A Comparative Overview from the Ukrainian Perspective' 2021 2(10) *Access to Justice in Eastern Europe* 25–43. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.2-a000058

25. Karnaukh, B. Fault in tort law: moral justification and mathematical explication / Bohdan Karnaukh // *Problems of Legality*. – 2018. – N 141. - P. 54-64.

26. Karnaukh, B.P. & Shymko, A.R. Side Effects of Diethylstilbestrol (DES) from the Perspective of Tort Law. *Wiadomości Lekarskie*, 2020, Volume LXXIII, Issue 12 Part 2, pp. 2946-2950.

27. Kobiyasheva, A. (2014). Using epidemiological evidence in tort law: A practical guide. *Professional Negligence*, 30, 124-143.

28. Martin-Casals, M. (2013). Causation conundrums: introduction to the annotations to *Sienkiewicz v. Greif (UK)*. *European Review of Private Law*, 21, 301-311.

VanDam, C. (2013). *European Tort Law* (2nd ed.). Oxford University

МОДУЛЬ 3. СУЧАСНА ДОКТРИНА СІМЕЙНОГО ПРАВА

Тема 1. Шлюбні правовідносини в сімейному праві: стан сучасної доктрини

Питання для обговорення

1. Поняття шлюбу та його правова природа
2. Умови укладення шлюбу: позитивні та негативні
3. Порядок вступу до шлюбу. Державна реєстрація шлюбу та її правові наслідки
4. Поняття та види майнових прав і обов'язків подружжя.
5. Право особистої приватної власності дружини та чоловіка.
6. Право спільної сумісної власності подружжя. Презумпція спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу.
7. Договірне регулювання майнових відносин подружжя.
8. Доктринальні підходи до розуміння правової природи шлюбного договору: укладення, зміст, зміна та розірвання. Визнання шлюбного договору недійсним.
9. Права та обов'язки подружжя по утриманню.
6. Майнові права жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі (конкубінат).

Завдання

1. Після припинення шлюбу між подружжям Жайворонків виник спір щодо поділу трикімнатної квартири, яка була придбана ними під час шлюбу. У зв'язку з цим, колишній чоловік звернувся до суду з позовом про поділ спільного майна подружжя. Не дочекавшись судового рішення, Жайворонкова подарувала цю квартиру своїй матері, оскільки, вважала, що вона належала їй на праві особистої приватної власності через те, що право власності на квартиру було зареєстровано саме на неї. Мати Жайворонкової через деякий час уклала договір купівлі-продажу квартири, яка була їй подарована донькою. Жайворонок звернувся до суду з позовом про визнання договорів дарування та купівлі-продажу квартири недійсними.

На які питання розраховане завдання. В чому полягає презумпція спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Чи впливає розірвання шлюбу на правовий режим майна, набутого у шлюбі? Який порядок відчуження майна, яке належить особам на праві спільної сумісної власності передбачений законодавством? Чи правильний спосіб захисту обрав Жайворонок? Вирішіть справу.

2. Подружжя Іванових вирішили укласти шлюбний договір. У жовтні 2014 року у той час, як Іванов перебував за межами України, дружина звернулася до нього із проханням укласти шлюбний договір. Іванова запропонувала чоловікові підготувати проект шлюбного договору та укласти

його від імені чоловіка за допомогою представника Петрова. На початку грудня 2014 року Іванова надіслала підготовлений юристами текст довіреності, за яким чоловік уповноважував Петрова укласти та підписати від його імені шлюбний договір. Нотаріально засвідчену довіреність Іванов надав 29 грудня 2014 року. При цьому дружина запевнила його, що довіреність надана про всяк випадок для підготовки проекту шлюбного договору, а сам договір буде підписаний Івановим, коли він повернеться до України. Після надання довіреності дружина питання про укладення шлюбного договору більше не ставила. На початку червня 2017 року Іванов випадково дізнався, що 12 січня 2015 року укладений шлюбний договір між ним та Івановою, при цьому від його імені договір підписаний Петровим. Крім того, проекту шлюбного договору, пояснень нотаріуса щодо прав та обов'язків, які виникають за цим договором, оригінального примірника шлюбного договору він не отримував, проект та сам шлюбний договір не підписував.

25 липня 2020 року Іванов звернувся до суду з позовом до Іванової про визнання шлюбного договору недійсним. Під час розгляду справи судом відповідач – Іванова заявила клопотання про застосування строку позовної давності.

На які питання розраховане завдання. Хто має право укласти шлюбний договір? Які відносини регулюються шлюбним договором? Які вимоги передбачені законодавством для шлюбного договору. Чи є підстави для визнання шлюбного договору недійсним? Вирішіть справу.

3. З 15 травня 2013 року Червона та Корнієнко проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. В вересні 2016 року Корнієнко придбав автомобіль на гроші, які були видані за укладеним ним раніше договором банківського вкладу. Червона в березні 2017 року уклала інвестиційний договір про інвестування у нежитлове будівництво. Відповідно до умов цього договору забудовник зобов'язаний був закінчити будівництво та ввести об'єкт будівництва в експлуатацію 25 вересня 2018 року, проте взяті на себе зобов'язання не виконав та у встановлений термін об'єкт в експлуатацію не ввів. Червона набула право власності на нежитлове приміщення 1 лютого 2019 року.

В 2018 році пара виявила бажання усиновити дитину, тому вони подали заяву до суду про усиновлення.

В січні 2019 року через сварку Червона та Корнієнко припинили спілкування та спільне проживання. Через місяць Червона звернулась до суду з позовом про встановлення факту проживання однією сім'єю та поділ автомобіля, оскільки вона вважала, що він був придбаний за спільні кошти. Корнієнко подав зустрічний позов про поділ нежитлового приміщення. Через нещасний випадок, який трапився з Корнієнко він загинув 17 березня 2019 року.

На які питання розраховане завдання. Що необхідно розуміти під конкубінатом? Назвіть ознаки конкубінату. Які виникають права та

обов'язки у жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу за законодавством України? Вирішіть справу. Чи змінилось би рішення, якщо б Червона під час проживання з Корнієнко перебувала в зареєстрованому шлюбі?

Література:

Нормативно-правові акти

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. ЗУ «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року № 1560-XII [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>.

Судова практика

1. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКІО“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 року № 17-рп/2012 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12>.
2. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») від 3 червня 1999 р. [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99#Text>.
3. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 квітня 2019 р. у справі No 490/6060/15-ц. [Електрон. ресурс] // Реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81360409>.

4. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 12 серпня 2019 р. у справі No 521/16365/15. [Електрон. ресурс] // Реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83616956>.

5. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 19 березня 2020 р. у справі No 303/2865/17.[Електрон. ресурс] // Реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88322522?fbclid=IwAR1Ta4mKP7hZoXlsUyEVingqTH9U3wb-K7VxR0gUqZNtS71KR3gehQWRjZU>.

6. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 червня 2020 р. у справі No 755/18012/16-ц. [Електрон. ресурс] // Реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89961469>.

7. Лист Верховного суду України від 01.01.2012 р. Судова практика розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення. [Електрон. ресурс] // Платформа LIGA:ZAKON. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VSS00037.html.

Наукова література

1. Борисова В.І. Проблемні питання форм сімейного влаштування дитини, що залишилася без батьківського піклування за законодавством України //Право України», 2019, № 2, с.133 – 147.

2. Борисова В. І. Фактичні стани в сімейному праві України: Міжнародна науково-практична конференція "Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права", присвячені пам'яті Є.В. Васьковського. Одеса, Кафедра цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І.Мечникова, 28 травня 2021 р.

3. Борисова В. І., Красицька Л. В. Аліментні зобов'язання членів сім'ї в сімейному праві України: проблемні питання теорії та практики. [Текст] / В. І. Борисова, Л. В. Красицька // Вісник Національної академії правових наук України.–2020.–Т. 27, № 3.–С. 28-47.

4. V. I. Borisova, L.V. Krasyska. [Alimony obligations of family members in the family law of Ukraine: Problematic issues of theory and practice.](#) Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Vol. 27, №. 3, 2020.

5. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Т. 12 : Сімейне право / редкол.: В. І. Борисова (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 2021. – 480 с. : іл.

6. Жилинкова И.В. Право собственности супругов. Монография / Жилинкова И.В. – Х., 1997. – 236 с.

7. Жилинкова И.В. Правовой режим имущества членов семьи. Монография / Жилинкова И.В. – Х., 2000. – 398 с.

8. Жилинкова І.В. Раздел имущества супругов-предпринимателей // Проблемы законности: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, – 2000. – Вип. 42. – С. 73 – 80.
9. Жилинкова І.В. Брачный договор / І.В. Жилинкова. – Х., 2009. – 128с.
10. Жилінкова І.В. Правове регулювання речових відносин у сім'ї: визначення концептуальних підходів // Право України. – 2011. – № 5. – С. 105 – 112.
11. Дякович М.М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом: монографія / Монографія / М.М. Дякович – Київ: Видавництво «Істина», 20014. – 520 с.
12. Проблеми сучасного сімейного права : моногр. / за наук. ред. док. юрид. наук І. С. Лукасевич-Крутник –Тернопіль : ЗУНУ, 2020.–208 с.
13. Розгон, О. В. Договори у сімейному праві України: монографія / О. В. Розгон. - К. : Ін Юре, 2018. - 301с.
14. Сімейне право: підручник / Л. М. Баранова [та ін.]; за заг. ред.: В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. – 4-те вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2012. – 322 с.
15. Сімейне право України: підручник / Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера та ін.; за заг. ред. Т.В. Боднар та О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. – 520 с.
16. Токарчук Л.М. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківською піклування: приватно-правові проблеми: монографія Л.М. Токарчук, Одеса: Феникс, 2020, 420 с.

Тема 2. Права та обов'язки батьків і дітей.

Питання для обговорення.

1. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків батьків та дітей.
2. Права та обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини.
3. Права батьків по захисту дитини.
4. Спори між батьками (види, порядок та особливості розгляду).
5. Права батьків і дітей на майно.
6. Обов'язок батьків утримувати дитину та способи його виконання.
7. Визначення розміру аліментів та його зміна. Відповідальність за прострочення сплати аліментів. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованості за аліментами.
8. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно.
9. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей.
10. Обов'язок дітей утримувати батьків та його виконання..

Завдання

1. Після розірвання шлюбу між Петровою та Федоренком їх двоє малолітніх дітей 6 та 13 років проживають з матір'ю – Петровою. За рішенням суду кошти на утримання дітей (аліменти) були присуджені в розмірі 1/3 частини всіх видів заробітку їх батька, Федоренка, щомісячно, але не менше встановленого мінімуму, починаючи з 01.07.2019 року (день пред'явлення позову) і до досягнення найстаршою дитиною повноліття. Петрова звернулась до суду з позовом до Федоренка через заборгованість по сплаті зазначених аліментів за період з 01.02.2020 року по 01.11.2021 рік. Позивач просила стягнути заборгованість по аліментах з урахуванням відсотків та індексу інфляції на підставі статті 625 ЦК України. Федоренко подав зустрічний позов до Петрової та просив суд, по-перше, частково звільнити його від сплати заборгованості по аліментам за період із 01.02.2020 року по 01.05.2020 рік у зв'язку з його тяжкою хворобою за цей період та доглядом за хворою матір'ю, по-друге, розстрочити сплату заборгованості по аліментам рівними частинами протягом 17 місяців, починаючи з місяця, наступного після набрання законної сили рішення суду.

На які питання розраховане завдання. Дайте визначення поняттю «грошове зобов'язання», з врахуванням доктринальних підходів. Чи є сплата аліментів грошовим зобов'язанням? Чи застосовуються положення Цивільного кодексу до регулювання сімейних відносин? Чи вплинуло б на розмір аліментів народження у Федоренка дитини в іншому шлюбі? Вирішіть справу.

2. У 2013 році у подружжя Ковальових народився син. Під час спільного проживання у подружжя виникали суперечки з приводу виховання сина. В жовтні 2018 року вона звернулась до суду з позовом про розірвання шлюбу з Ковальовим, визнання місця проживання дитини разом із нею та стягнення коштів на утримання дитини. Судовий позов був задоволений. Після розірвання шлюбу Ковальов майже не виконував батьківських обов'язків, участі у житті сина не брав, а лише рідко забирав сина у встановлені службою у справах дітей Запорізької міської ради дні і сплачував встановлені судом аліменти. Через деякий час Ковальова направила письмову пропозицію до колишнього чоловіка про намір тимчасового виїзду дитини з нею за кордон, до Республіки Польща, з метою його всебічного розвитку та навчання на строк з 25 серпня 2019 року до 25 серпня 2020 року, а також запропонувала йому прибути до нотаріуса для надання нотаріально посвідченої згоди на тимчасовий виїзд за кордон. Однак Ковальов відмовився надати відповідну згоду, оскільки це позбавить його передбачених законодавством можливостей брати участь у вихованні сина та спілкування з ним. Ковальова у лютому 2019 року звернулася до суду з позовом про надання дозволу на виїзд з України громадянину – дитині, яка не досягла 16-річного віку, за кордон без згоди та супроводу батька.

На які питання розраховане завдання. Розкрийте з використанням доктринальних підходів суть принципів «рівності прав батьків щодо

дитини» та «забезпечення найкращих інтересів дитини». Вирішіть справу.

3. Дружина Попова (пенсіонерка) звернулась до адвоката за юридичною консультацією, на якій вона повідомила, що її чоловік вже пенсійного віку, інвалід другої групи, не працює, його щомісячний дохід складає 2 000,00 грн – пенсія з інвалідності. Крім того, він має хронічні та тяжкі захворювання та потребує коштів на придбання ліків, медичних виробів і медичних послуг. Через місяць йому необхідно зробити операцію, вартість якої – 50000 грн. Не зважаючи на це, три сини Попова (один з них є усиновленим) не бажають допомагати батькові, хоча всі вони матеріально забезпечені. У неї виникли такі питання: чи зобов'язані діти утримувати свого батька? Чи виникає обов'язок утримувати батька в усиновленого сина? Чи повинні вони надати одноразову допомогу на операцію батькові?

На які питання розраховане завдання. Що в цьому випадку повинен порадити адвокат? Як визначається розмір аліментів на батьків? Дайте відповіді на поставлені питання.

Література:

Нормативно-правові акти

1. Декларація прав дитини: Резолюція 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1959 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_384.

2. Конвенція ООН Про права дитини від 20.11.1989, ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91 р. [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-ІІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

4. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

5. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 № 2558-ІІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>.

6. Про запобігання і протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-ВІІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

7. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 № 1382-ІV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.

8. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України 18.10.2000 № 52/5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>.

9. Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: Наказ Міністерства юстиції України 12.01.2011 № 96/5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11#Text>.

10. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: Постанова Кабінету Міністрів України 11.07.2007 № 915 [Електрон. Ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF#Text>.

11. Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах м. Мінськ 22.01.1993: Закон України від 10.11.1994 № 240-94 ВР [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_009.

12. Про приєднання України до Конвенції про стягнення аліментів за кордоном: Закон України від 20.07.2006 № 15-V [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-16>.

13. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 № 2623 – IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>.

14. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: Постанова КМУ від 19.02.2002 № 1203 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-%D0%BF>.

15. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова КМУ від 26.02.1993 № 146 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF>.

16. Про затвердження Інструкції про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном: Наказ Міністерства юстиції від 29.12.2006 № 121/5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1390-06>.

17. Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не

мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме: Постанова КМУ від 22.02.2006 № 189 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-%D0%BF>.

18. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>.

Судова практика

1. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: Постанова Пленуму Верховного суду України від 15.05.2006 № 3 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06>.

2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 № 3 [Електрон. Ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07>.

3. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного суду від 29.09.2021 у справі № 211/5987/16-ц. [Електрон. ресурс] // Реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100179206>.

4. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного суду від 27.05.2020 у справі № 712/4702/19. [Електрон. ресурс] // Реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89509401>.

5. Огляд рішень Європейського суду з прав людини (серпень-вересень 2020 року). [Електрон. ресурс] // Інформаційно-правова система «Прецедент». – Режим доступу: <https://precedent.ua/1631490325>.

6. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного суду від 06.10.2021 у справі № 461/5125/20. [Електрон. ресурс] // Реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100292124>.

Наукова література

1. Афанасьєва Л. В. Аліментні правовідносини в Україні: [Текст]: дис. канд. юр. наук: 12.00.03 – Харків, 2002. – 187 с.

2. Боднар Т.В. Розвиток сімейно-правової доктрини. *Правова доктрина України*: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України; редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.) та ін. Т. 3: Доктрина приватного права України / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. С. 488-501.

3. Борисова В.І. Статті 51, 52 / В.І. Борисова // Конституція України: Науково-практичний коментар. – К., 2003. – С. 258 – 265.

4. Борисова В. І. Проблемні питання форм сімейного влаштування дитини, що залишилася без батьківського піклування, за законодавством України [Текст] / В. І. Борисова // Право України. - 2019. - № 2. - С. 133-147.
5. Борисова В.І. Приймна сім'я як форма сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування у збірнику: Спогади про Людину, Вченого, Науковця (до 60-річчя від Дня народження професора Ірини Володимирівни Жилінкової) / за заг. ред Р.О. Стефанчука. – Харків : Право, 2019. с.52 – 61.
6. Кидалова А. Обов'язки та права батьків щодо виховання та розвитку дитини: окремі проблеми / А. Кидалова // Право України. – 2004. – № 3. – С. 88 – 91.
7. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Красицька Лариса Василівна; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – Вінниця, 2015. - 496 с.
8. Кузьмичева Л.А., Жилинкова И.В. Личные права и обязанности родителей и детей: учеб. пособие / Л.А. Кузьмичёва, И.В. Жилинкова. – К., – 1991. – 54 с.
9. Маковецька В. Гарантії здійснення права дитини на належне батьківське виховання [Текст] / В. Маковецька // Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. - 2019. - № 3. - С. 35-39.
10. Маковецька В. Межі та обмеження здійснення права на належне батьківське виховання малолітніх осіб [Текст] / В. Маковецька // Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2020. - № 7. - С. 39-44.
11. Ольховик Л.А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України: Дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л.А. Ольховик. – Х., 2006. – 219 с.
12. Оніщенко Н. М. Права і свободи дитини: забезпечення та захист у контексті сучасних викликів [Текст] / Н. М. Оніщенко [та ін.] // Бюлетень Мін'юсту України. - 2020. - № 4. - С. 22-33.
13. Ромовська З. В. Права та обов'язки батьків та дітей –Львів: Вища школа, 1975. –145 с.
14. Синегубов О.В. Здійснення особистого немайнового права дитини на належне батьківське виховання та його захист. Наше право. 2014. № 1. С. 127–136.
15. Синегубов О. В. Правовий статус дитини, як учасника особистих немайнових відносин. Форум права. 2013. № 1. С. 900 – 907.
16. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. І. В. Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.
17. Таш'ян Р.І. Договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно /Р.І. Таш'ян // Проблеми законності: акад. зб. наук. пр. / відп. ред. В.Я. Тацій; редкол. В. Тацій та ін. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 110. – С. 64 – 73.

18. Чернега В.М. Розвиток доктрини сімейного права та її вплив на законодавця і суб'єктів правозастосування // Часопис Київського університету права. 2020, №4, с.245-250.

**ПЕРЕЛІК ТЕМ
для підготовки рефератів**

1. Доктрина приватного права як інструмент розвитку й удосконалення приватного права і його системи.
2. Сутність приватної доктрини, її місце і роль у системі джерел цивільного права.
3. Етапи розвитку доктрини приватного права: доктрина як джерело права в період дії римського права та у ранньофеодальний період.
4. Формування романо-германської правової системи права і втрата правовою доктриною позицій джерела права.
5. Нормативно-правовий акт – основне джерело права в умовах кодифікації приватного права в ХІХ столітті.
6. Судовий прецедент як основне джерело права в англо-американській правовій системі.
7. Правова природа доктрини права в контексті модернізаційних процесів, властивих сучасній правовій системі України. \
8. Вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.
9. Вплив Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.
10. Доктрина приватного права як спосіб обґрунтування вимог і заперечень сторін у судовому процесі.
11. Застосування доктрини приватного права як засіб захисту фундаментальних прав людини на прикладі матеріалів судової практики.
12. Використання сучасних правових доктрин та принципів верховенства права у правотворчості та в процесі застосовування правових норм.
13. Вплив правової доктрини на процес правозастосування.
14. Доктринальні підходи до визначення предмета цивільного права та його ролі в розмежуванні галузей права.
15. Доктринальні уявлення про метод цивільного права.
16. Традиційні та сучасні погляди на функції цивільного права.
17. Проблеми визначення принципів цивільного права.
18. Доктринальні підходи до визначення джерел цивільного права.
19. Правове значення судової практики та правових позицій вищих судових інстанцій в системі джерел цивільного права.
20. Рішення Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України.
21. Вчення про тлумачення норм права: доктрина «добудови» права.
22. Доктринальні підходи до визначення суб'єктів цивільного права.
23. Розвиток вчення про юридичну особу в доктрині цивільного права.
24. Доктринальні підходи до визначення об'єктів цивільного права.

25. Речова, поведінкова, плюралістична концепції об'єкта, концепція множинності. Теорія об'єкту як правового режиму.
  26. Теоретичні конструкції власності та права власності.
  27. Розвиток вчення про речові права на чуже майно.
  28. Доктринальні підходи до визначення поняття та видів особистих немайнових прав.
  29. Розвиток вчення про зобов'язання у цивільному праві. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин.
  30. Теоретичні питання застосування видів забезпечення виконання зобов'язань.
  31. Інститут договору в цивілістичній доктрині. Свобода договору та її межі. Проблема неукладених договорів.
  32. Механізм та принципи регулювання договірних відносин.
  33. Доктринальні підходи до характеристики недоговірних зобов'язань.
- Деліктні зобов'язання
34. Основні інститути права інтелектуальної власності (фактологічна, реєстраційна система та фактична монополія).
  35. Доктринальні підходи щодо визначення та змісту права інтелектуальної власності.
  36. Пропрієтарна концепція та теорія виключних прав визначення сутності прав на результати творчості.
  37. Теорія привілеїв як підґрунтя формування інституту інтелектуальної власності.
  38. Інститут цивільно-правової відповідальності у цивілістичній доктрині.
  39. Розвиток сучасної доктрини сімейного права: визначення місця сімейного права у системі права України.
  40. Принципи сімейного права
  41. Юридичні факти в сімейному праві України.
  42. Сімейно-правові презумпції.
  43. Відповідальність у сімейному праві.
  44. Розвиток вчення про шлюб. Недійсний шлюб. Фіктивний шлюб. Неукладений шлюб. Шлюбний договір.
  45. Вчення про майнові права та обов'язки подружжя.
  46. Вчення про особисті немайнові права та обов'язки матері, батька і дитини.
  47. Розвиток вчення про майнові права та обов'язки матері, батька і дитини.
  48. Сучасні сімейно-правові підходи щодо визначення форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (усиновлення, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу).
  49. Договори в сімейно-правовій сфері.

ПРОГРАМНІ ЗАПИТАННЯ

1. Приватно-правова доктрина: поняття та сфери застосування.
2. Співвідношення приватно-правової доктрини та джерел приватного права.
3. Роль та значення приватно-правової доктрини в Римському праві.
4. Приватно-правова доктрина в сучасних романо-германській та англо-американській правових системах.
5. Доктринальні підходи до визначення предмета цивільного права та його роль в розмежуванні галузей права.
6. Доктринальні підходи до визначення особливостей методу цивільно-правового регулювання.
7. Традиційні та сучасні погляди на систему та функції цивільного права.
8. Доктринальна характеристика поіменованих та непоіменованих принципів цивільного права.
9. Концепція добросовісності в цивільному праві України.
10. Концепція добросовісності відповідно до Модельних правил європейського приватного права (DCFR) та підходу українських судів.
11. Доктринальні підходи до визначення джерел цивільного права.
12. Рішення національних судів та Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України.
13. Доктрина «добудови» права в контексті приватного права.
14. Доктринальні підходи до визначення змісту правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин.
15. Фізична особа як учасник цивільних правовідносин.
16. Основні теорії юридичної особи.
17. Поділ юридичних осіб на юридичних осіб приватного права і юридичних осіб публічного права.
18. Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки.
19. Правосуб'єктність юридичної особи.
20. Органи юридичної особи, структура органів в господарських товариствах.
21. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
22. Види господарських товариств. Порядок створення, установчі документи.
23. Види кооперативів.
24. Види непідприємницьких товариств.
25. Доктрина «зняття корпоративної вуалі» та її застосування в Україні.
26. Концепції *squeeze out* і *sell out* як механізми корпоративного контролю.

27. Захист корпоративних прав. Корпоративні спори.
28. Доктринальні підходи до визначення об'єктів цивільного права.
29. Поняття майна в цивільному праві та практиці ЄСПЛ.
30. Нетипові об'єкти цивільних прав.
31. Доктринальні підходи до характеристики речового права та права власності.
32. Ознаки речових прав. Принципи речових прав (слідування; замкнутого кола речових прав; переваги (старшинства); публічності (гласності); спеціалізації тощо).
33. Власність як економічна категорія та право власності.
34. Зміст права власності. Обмеження права власності.
35. Види права власності. Довірча власність.
36. Права на чужі речі та інші речові права.
37. Співвідношення володіння та права володіння.
38. Доктринальні підходи до характеристики права інтелектуальної власності.
39. Доктрина виключності майнових прав інтелектуальної власності.
40. Інститути права інтелектуальної власності. Основні підходи до їх розмежування. Поняття промислової власності відповідно до Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883р.).
41. Сучасні тенденції правової охорони права інтелектуальної власності в Україні.
42. Службові об'єкти права інтелектуальної власності. Особливості розподілу прав на них між суб'єктами права інтелектуальної власності.
43. Авторське право: поняття та принципи.
44. Доктрина вільного використання об'єктів, захищених авторським правом. Треступеневий тест. Доктрина добросовісного (чесного) використання (*fair use, fair dealing*).
45. Доктрина *copyright clearance*.
46. Доктрина *de minimis non curat lex* (закон не опікується дрібницями) як підстава для звільнення від відповідальності за порушення авторських прав.
47. Свобода панорами: сутність, особливості правового регулювання в Україні.
48. Доктрина вичерпання прав інтелектуальної власності (доктрина першого продажу).
49. Доктрина *spin-off*.
50. Система колективного управління майновими правами у сфері авторського права та суміжних прав в Україні

51. Проблематика співвідношення правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності між собою: назва твору, персонаж, слоган як об'єкти авторського права та засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт і послуг;
52. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Особливості їх правової охорони.
53. «Ноу-хау» як об'єкт права інтелектуальної власності
54. Загальна характеристика та види договорів в сфері права інтелектуальної власності.
55. Поняття та ознаки правочину. Види правочинів.
56. Умови дійсності правочину. Недійсні правочини, їх юридична природа та види.
57. Особливості правового регулювання значних правочинів та правочинів із заінтересованістю.
58. Фіктивні та фраздаторні правочини.
59. Договір як регулятор цивільних відносин: поняття та основні теорії договору (консенсусна, актова, теорія обіцянки).
60. Укладення договору. Запевнення щодо договору.
61. Smart контракти.
62. Зміст договору. Несправедливі (недобросовісні умови). Доктрина захисту слабкої сторони договору.
63. Принципи *contra proferentem*, *venire contra factum proprium* (естопель) та неприпустимості зловживання правом.
64. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності.
65. Проблема розмежування деліктної і договірної відповідальності. Переддоговірна відповідальність.
66. Умови цивільно-правової відповідальності: загальна формула і розподіл тягаря доказування.
67. Вина у цивільному праві: поведінкова та психологічна концепція. Доктрина персональної відповідальності.
68. Поняття та особливості відшкодування моральної шкоди.
69. Охорона та захист прав та інтересів учасників цивільних правовідносин. Речові та зобов'язальні позови.
70. Загальна характеристика та види недоговірних зобов'язань.
71. Загальна характеристика та види регулятивних недоговірних зобов'язань.
72. Кондикційні зобов'язання у цивільному праві.
73. Розвиток сучасної доктрини сімейного права: визначення місця сімейного права у системі права України.

74. Принципи сімейного права.
75. Концепція добросовісності в сімейному праві України.
76. Юридичні факти в сімейному праві України.
77. Сімейно-правові презумпції.
78. Відповідальність у сімейному праві.
79. Розвиток вчення про шлюб. Недійсний шлюб. Фіктивний шлюб. Неукладений шлюб.
80. Вчення про майнові права та обов'язки подружжя.
81. Вчення про особисті немайнові права та обов'язки матері, батька і дитини.
82. Розвиток вчення про майнові права та обов'язки матері, батька і дитини.
83. Сучасні сімейно-правові підходи щодо визначення форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (усиновлення, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу).
84. Договори в сімейно-правовій сфері. Розвиток вчення про шлюбний договір.

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**для практичних занять та самостійної роботи з обов'язкової
навчальної дисципліни «Приватне право: сучасні доктрини в судовій та
правозастосовній практиці» для здобувачів вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
(денна, заочна та дистанційна форма навчання)**

Укладачі:

Борисова Валентина Іванівна
Донець Антон Геннадійович
Дуденко Тетяна Володимирівна;
Іванова Ксенія Юріївна
Карнаух Богдан Петрович
Малиновська Ірина Миколаївна
Спасибо-Фатєєва Інна Валентинівна
Таш'ян Роман Іванович
Уразова Ганна Олександрівна
Ходико Юрій Євгенович

Відповідальна за випуск В. І. Борисова